

MIĘDZY TEKSTEM A KULTURĄ

Zaden
człowiek
nie jest
nielegalny

MIĘDZY TEKSTEM A KULTURĄ

Z ZAGADNIENÍ INTERPRETACYJNYCH

ALEKSANDRA R. KNAPIK
PIOTR P. CHRUSZCZEWSKI
(red.)

2024

MIĘDZY TEKSTEM A KULTURĄ: Z zagadnień interpretacyjnych

Title of the Series: *Beyond Language*, Vol. 7

Text © 2023/2024 Authors: Justyna Bajda, Paweł Bąk, Stanisław Barańczak, Elżbieta Biardzka, Igor Borkowski, Wojciech Browarny, Władysław Chłopicki, Piotr P. Chruszczewski, Anna Chudziak, Konrad Dominas, Anna Drogosz, Joanna Esquibel, Urszula Glensk, Maciej Gorczyński, Wojciech Górecki, Isaiah (Yeshaya) Gruber, Agata Hołobut, Jacek Hugo-Bader, Jerzy Jarniewicz, Magdalena Kizeweter, Konrad Klimkowski, Aleksandra R. Knapik, Agnieszka Kocel-Duraj, Agata Kowalska-Szubert, Hanna Krall, Tomasz Paweł Krzeszowski, Marcin Majewski, Janusz Malak, Jędrzej Morawiecki, Monika Opalińska, Monika Piechota, Tomasz Piekot, Leszek Pułka, Ewa Rajewska, Hans Sauer, Tadeusz Sławek, Timothy Snyder, Michał Szawerna, Teresa Szostek, Rafał Szubert, Aleksander Szwedek, Elżbieta Tabakowska, Dominika Topa-Bryniarska, Małgorzata Tryuk, Anna Wojtyś, Karol Zieliński, Mira Żelechower, Przemysław Żywiczyński

Copyright for this edition © 2023/2024 Æ Academic Publishing

All rights reserved. Except as permitted under the U.S. Copyright Act of 1976, no part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, or stored in a database or retrieval system, without the prior written permission of the publisher.

Beyond Language Series Editorial Team:

Editors-in-Chief:	Prof. Piotr P. Chruszczewski (Wrocław) Dr. Aleksandra R. Knapik (Wrocław)
Editors:	Dr. Katarzyna Buczek (Opole) Dr. Tomasz P. Górski (Wrocław)
MISHiA UAM	Prof. Aleksander W. Mikołajczak (Poznań)
Co-Editors:	Prof. Konrad Dominas (Poznań) Prof. Rafał Dymczyk (Poznań)
Honorary Editors	Prof. Michel DeGraff (Boston) Prof. Isaiah Gruber (Jerusalem) Prof. Christopher F. Laferl (Salzburg)
Review for this volume:	Prof. Piotr Cap (University of Łódź, Poland)

Publication subsidized by: College for Interdisciplinary Studies, University of Wrocław, Poland

Æ Academic Publishing
501 W. Broadway Ste A186
San Diego, CA 92101
USA

www.aeAcademicPublishing.com
contact@aeAcademicPublishing.com

1st international edition: Æ Academic Publishing, 2024

ISSN: 2642-6951 (print) ISSN: 2642-696X (online)

ISBNs: 978-1-68346-171-5 (pbk) | 978-1-68346-172-2 (mobi)

978-1-68346-173-9 (ePub) | 978-1-68346-174-6 (pdf)

27 26 25 24 23 1 2 3

SPIS TREŚCI

<i>System Białoruś</i> (fragment), ANDRZEJ POZOBUT	xix
<i>Prowadzący umarłych...</i> (fragment), LIAO YIUWU	xix
„Prometeusz albo mity polskie”, JERZY WOJCIECHOWSKI	xix
„Nasze haiku”, JERZY WOJCIECHOWSKI	xix

SŁOWEM WSTĘPU

ALEKSANDRA R. KNAPIK, PIOTR P. CHRUSZCZEWSKI w dialogu z Olgą Tokarczuk; OLGA TOKARCZUK, „Prace Hermesa...” (fragmenty)	xxi
„Węzeł”, ZBIGNIEW HERBERT	xxiv
„Na śmierć Żukowa” (fragment), IOSIF BRODSKI	xxv
„Rozwijając Platona” (fragment), IOSIF BRODSKI	xxv
„Kolęda stanu wojennego” (fragment), IOSIF BRODSKI	xxv
„Prolog” (fragment), ZBIGNIEW HERBERT	xxvi
„Pewnemu tyranowi” (fragment), IOSIF BRODSKI	xxvi

ROZRYWKI UMYSŁOWE

„Deficyty wyobraźni” (fragment), DUBRAVKA UGREŠIĆ	3
<i>Imperium</i> (fragment), RYSZARD KAPUŚCIŃSKI	3
„Wycieczka do mózgu”, JERZY WOJCIECHOWSKI	3

Rozrywki umysłowe	5
STANISŁAW BARAŃCZAK	

I. O REPORTAŻU – INTERPRETACJI RZECZYWISTOŚCI

„Naukowa podstawa antropologii stosowanej” (fragment), BRONISŁAW MALINOWSKI	11
<i>Wyobrażenia antropologiczne</i> (fragment), ANDRZEJ MENCWEL	11
„Szachy” (fragment), ZBIGNIEW HERBERT	12

Cztery miliony szachistów	13
HANNA KRALL	

Reportaż jako narzędzie poznawania świata: luźne obserwacje reportera	20
WOJCIECH GÓRECKI	

Tłumacząc się z reportażu – o ile istnieje.....	29
JĘDRZEJ MORAWIECKI	
Reporter – tłumacz z drogi	43
JACEK HUGO BADER	
„Szaman”, JERZY WOJCIECHOWSKI	52
Szamańskie stopy	53
JACEK HUGO-BADER	
„Na granicy słowa” (fragment), WIESŁAW MYŚLIWSKI	70
Reportaż narracyjny pióra Jacka Hugo-Badera jako interpretacja rzeczywistości	72
PIOTR P. CHRUSZCZEWSKI	
Literatura gorsza – o trzech założeniach interpretacyjnych	87
URSZULA GLENSK	
Reportaż. Fenomen mediacji	100
IGOR BORKOWSKI	
 II. O PRZEKŁADZIE – I (NIE)PRZYKŁADNEJ INTERPRETACJI	
<i>Rok 1984</i> (fragment), GEORGE ORWELL	113
Czy ma sens przekładanie autorów antycznych?	115
KAROL ZIELIŃSKI	
O przekładzie słów kilka. Obraz twórczego wpływu przekładu na kulturę literacką zilustrowany pracą paru translatorów oraz kilkoma dziełami powstałymi na przestrzeni dziejów	131
TERESA SZOSTEK	
Dramat Szekspira i Fletchera w adaptacji scenicznej. Przekład <i>The Two Noble Kinsmen</i> na język polski	143
MAGDALENA KIZEWETER, ANNA WOJTYŚ	
O dobrym przekładzie. Refleksja na temat kreatywności tłumacza na przykładzie warsztatu Karla Dedeciusa	170
PAWEŁ BĄK	
Upraszczenie tekstu jako tłumaczenie	191
TOMASZ PIEKOT	
Traktat o duszonej marchewce. Próba typologii błędów w tłumaczeniach	207
AGATA KOWALSKA-SZUBERT	
Tłumaczyć każdy może?!	217
ALEKSANDER SZWEDEK	

III. O BIBLIJ – W PRZEKŁADZIE I INTERPRETACJI

„Dziesięć procent sukcesu” (fragment), ABP. JÓZEF ŻYCIŃSKI	225
„Ironiści z Golgoty” (fragment), ABP. JÓZEF ŻYCIŃSKI	225
„Zagubiony dar radości” (fragment), ABP. JÓZEF ŻYCIŃSKI	225
„Ulisesi znad Wisły” (fragment), ABP. JÓZEF ŻYCIŃSKI	226
„Tomasz” (fragment), ZBIGNIEW HERBERT	226
<i>Dziennik z Breslau 1933–1941. Żadnego prawa – nigdzie</i> (fragment), WILLY COHN ...	227
„Kamień w Jeruzalem” (fragment), ZBIGNIEW HERBERT	227
„Szyld”, JERZY WOJCIECHOWSKI	227
Rogaty Mojżesz w przekładzie św. Hieronima – pomyłka w tłumaczeniu czy uzasadniona decyzja tłumacza?	229
ALEKSANDRA R. KNAPIK	
Juwenkus, Seduliusz i anglosascy mnisi. Ślady tradycji łacińskiej w staroangielskich przekładach <i>Modlitwy Pańskiej</i>	239
MONIKA OPALIŃSKA	
Tłumacząc kulturę, z jakiej wywodzi się tekst <i>Ojczy nasz</i> , czyli semickie zabarwienie <i>Modlitwy Pańskiej</i> i jej rys eschatologiczny	255
MARCIN MAJEWSKI	
Żydzi w Biblii, czyli uporczywy anachronizm	270
TOMASZ P. KRZESZOWSKI	
Języki Biblii a relacje polsko-żydowskie	286
ISAIAH (YESHAYA) GRUBER	

IV. O OBRAZIE – W JĘZYKU, PRZEKŁADZIE, SZTUCE

„Widzenie”, JERZY WOJCIECHOWSKI	308
„Widzę szalonych”, TADEUSZ RÓŻEWICZ	309
„Kura”, ZBIGNIEW HERBERT	309
„Chagall”, JERZY WOJCIECHOWSKI	309
Obraz gramatyki i gramatyka obrazu	311
ELŻBIETA TABAKOWSKA	
Przekład słowa, przekład obrazu. Myśl przekładoznawcza Elżbiety Tabakowskiej	324
EWA RAJEWSKA	
Tłumacząc Picassa	332
AGATA HOŁOBUT	

Jak zobaczyć jądro ciemności, czyli o intersemiotycznym przekładzie powieści Conrada	346
JERZY JARNIEWICZ	
„Jak patrzę na Rembrandta to jestem w pełni twórcą tego, co odbieram”. O sztuce przekładu i przekładzie w sztuce	363
MIRA ŻELECHOWER-ALEKSJUN W ROZMOWIE Z MONIKĄ PIECHOTĄ	
Obraz – słowo – dźwięk. Transpozycje <i>Wyspy umarłych</i> Arnolda Böcklina w świetle badań interdyscyplinarnych	390
JUSTYNA BAJDA	
Czym jest tłumaczenie audiowizualne	415
MAŁGORZATA TRYUK	
 V. O RZECZYWISTOŚCI – W LITERACKIEJ INTERPRETACJI	
<i>Śpiew ptaka</i> (fragment), ANTHONY DE MELLO	430
„Czas” (fragment), ZBIGNIEW HERBERT	430
„Mordery królów” (fragment), ZBIGNIEW HERBERT	431
„Trzymać mowę”. Przekład, literatura i świat realny	433
TADEUSZ SŁAWEK	
Tłumacząc samego siebie. Deklaracja ego i autobiografia w angielskim średniowieczu: między konwencją a indywidualizmem	451
HANS SAUER	
Granice autorstwa a wolność przekładu: o swobodzie interpretacyjnej twórców historii w Anglii średniowiecza	472
JOANNA ESQUIBEL	
W.G. Sebald. Historia i powtórzenie	517
MACIEJ GORCZYŃSKI	
Tłumacząc życiopisanie: marginesy prozy Tadeusza Różewicza	537
WOJCIECH BROWARNY	
Artysta, blogger, mediaworker. Kilka uwag o kondycji pisarza w XXI wieku	548
LESZEK PUŁKA	
Mit – literatura – popkultura: Rekonesans metodologiczny	562
KONRAD DOMINAS	

VI. O METAFORZE – PRZENOSZENIU I NIEDOSŁOWNOŚCI

„Pan od przyrody” (fragment), ZBIGNIEW HERBERT	583
<i>Folwark zwierzęcy</i> (fragment), GEORGE ORWELL	583
[list do Orwella] (fragment), T.S. ELIOT	583
„Wyznania maszyny czytającej” (fragment), WISŁAWA SZYMBORSKA	583
Co przenosimy w przerośni?	585
ALEKSANDER SZWEDEK	
Język jako przekład rzeczywistości na przykładzie teorii Karola Darwina	601
ANNA DROGOSZ	
Bolesna energia, toksyczni ludzie. O kreacyjnej sile metafory w opisie emocji i relacji międzyludzkich	620
ANNA CHUDZIK	
Metaforyczna podstawa konstrukcji pojęcia osoby w czystej teorii prawa Hansa Kelsena	641
RAFAŁ SZUBERT	
Systemy semiotyczne a problem komunikacji polisemiotycznej	663
PRZEMYSŁAW ŻYWICZYŃSKI	
Humor jako interpretacja rzeczywistości	673
WŁADYSŁAW CHŁOPICKI	
Kłopoty komunikacyjne na moście. Przekładoznawstwo, językoznawstwo kognitywne i teoria literatury	706
ELŻBIETA TABAKOWSKA	

VII. POROZMAWIAJMY O JĘZYKU

<i>Przygody dobrego wojaka Szwejka podczas wojny światowej</i> (fragment), JAROSLAV HAŠEK	715
Rzeczywistość a język	717
JANUSZ MALAK	
Porozmawiajmy o języku... czyli krótka historia całkiem długiej opowieści o dialekcie północnym w kontekście jego statusu i pozycji, a także roli w tłumaczeniu	725
AGNIESZKA KOCEL-DURAJ	
Omówienie komiksowych środków wyrazu jako narzędzi przekładu multimodalnego z punktu widzenia teorii znaków C.S. Peirce’a	752
MICHAŁ SZAWERNA	

O tekście w sieci. Poza językiem i dyskursem?	777
ELŻBIETA BIARDZKA	
O retorycznej funkcji <i>movere</i> w recenzji filmowej, czyli jak tytuł może „tłumaczyć” rzeczywistość	788
DOMINIKA TOPA-BRYNIARSKA	
Media o koronawirusie, czyli o terminologii pośredniej. Implikacje dla tłumaczy pisemnych i ustnych	805
KONRAD KLIMKOWSKI	
ERGO	
„Vincent” (fragment), JERZY WOJCIECHOWSKI	825
<i>Połączenie nieodebrane</i> (fragment), KS. ADAM BONIECKI	827
<i>Bieg po linie...</i> (fragment), JERZY STUHR	827
„Jednoróżec”, JERZY WOJCIECHOWSKI	829
Wierz w prawdę	829
TIMOTHY SNYDER	
„Posłowie”, IOSIF BRODSKI	832
„Modlitwa starców” (fragment), ZBIGNIEW HERBERT	832
FASYZM, KTÓRY NADCHODZI...	
„Od ‘narodowego odrodzenia’ do ‘światowej wojny’...” (fragment), ROGER GRIFFIN	834
„Pancerz przed zarazą...” (fragment), JAN BOROWICZ	834
„Wróć do nas i dadzą plony ziarna, które siejemy...” (fragment), TAMIR BAR-ON	835
„Wstęp...” (fragment), JACEK ŻAKOWSKI	835
„Nieświęci Dni Ostatnich...” (fragment), ZBIGNIEW MIKOŁEJKO	836
<i>O tyranii...</i> (fragment), TIMOTHY SNYDER	836
PERSONA VITAE	837
W Centonie wybrzmieli...	896
Lista źródeł w Centonie.....	903
Indeks pojęć	907
Indeks postaci	918

W Polsce panuje przekonanie, że dyktatura to zjawisko zanikające. Dyktatura to Stalin i Hitler, to PRL – czyli daleka historia. Jednak wystarczy przejechać jakieś 200 km na wschód od Warszawy i wchodzi się w zupełnie inny wymiar – do kraju, gdzie wybory są fałszowane, gdzie niszczy się niezależne media, a liderów opozycji zamyka się w więzieniach. Tym sposobem trafia się w miejsce, gdzie dyktatura to teraźniejszość.

— ANDRZEJ POCZOBUT [1973–]

System Białoruś, Grodno, czerwiec 2013

Dzisiaj wielu mieszkańcom Chin hasło „rewolucja kulturalna” kojarzy się z widokiem uczniów i studentów w zielonych kurtkach wojskowych, z czerwonymi opaskami na rękawach, wymachujących Czerwoną Książeczką Przewodniczącego Mao i skandujących „Niech żyje Przewodniczący Mao”. Ci młodzi rewolucjoniści, znani w świecie jako czerwonogwardziści, napadali na szkoły i instytucje i z zapalem torturowali swoich nauczycieli, jak również intelektualistów i urzędników, którzy ich zdaniem odeszli od rewolucyjnej linii Mao. W latach 1966–1976 wskutek tego ruchu zginęły miliony chińskich obywateli.

Na początku 2005 roku, kiedy byłem w Pekinie, wreszcie miałem okazję poznać panią profesor Ding Zilin, założycielkę organizacji **Matki Uczestników Protestu na placu Tian’anmen**, skupiającej ponad sto pięćdziesiąt odważnych rodzin, które straciły kogoś 4 lipca 1989 roku, kiedy to czołgi wjechały do Pekinu i z pomocą żołnierzy w pełnym rynsztunku bojowym stłumiły studencki ruch na rzecz demokracji. Jedynе dziecko profesor Ding, siedemnastoletni syn, **uczeń szkoły średniej, zginął od kuli żołnierza na jednej z ulic na zachód od placu Tian’anmen**, kiedy usiłował przekonać żołnierzy, żeby nie używali siły wobec nieuzbrojonych studentów.

— LIAO YIWU [1958–]

Przewodzący umarłych...

Któregoś dnia
orzeł nie przyleciał
jednak ból
pojawił się
o zwykłej porze

— JERZY WOJCIECHOWSKI [1957–]

„Prometeusz albo mity polskie”

Te ciemne czasy
ze światłem skierowanym
prosto w twe oczy

— JERZY WOJCIECHOWSKI [1957–]

„Nasze haiku”

Fragmented Self (XLIX), Majka Dokudowicz; 2022, serigrafia
(fot. Piotr P. Chruszczewski, zbiory własne)

SŁOWEM WSTĘPU

Każda antologia zbudowana z wielu różnych tekstów charakteryzuje się pewną dominantą kompozycyjną, definiującą cały charakter tego czy innego zbioru, bowiem teksty są zwykle dobierane wedle pewnego klucza.

W tej pracy, oprócz doboru tekstów, które wskazują, że tłumaczenie, przekład oraz interpretacja stanowią istotne elementy naszego funkcjonowania w rzeczywistości – anegdotycznie można by wręcz nawiązać do klasycznego już tekstu Lakoffa i Johnsona¹ i powiedzieć: interpretacje w naszym życiu – znalazł się jeszcze jeden element, będący kompozycją zbudowaną z cytatów, które przywołujemy za wieloma bardziej lub mniej powszechnie znanymi Autorkami i Autorami. Teoria literatury stanowi, że ta nasza dodatkowa dla tej antologii kompozycja to centon, czyli „utwór skomponowany z cytatów wyjętych z innych dzieł, najczęściej klasycznych, dobrze znanych odbiorcy i łatwo rozpoznawalnych”².

Proponowany przez nas centon również oparty jest o sobie właściwą dominantę kompozycyjną. Zapraszamy do interpretacji!

Ogromnie się cieszymy, że ~~gramy~~ w szachy żyjemy w tak pięknej ojczyźnie...

— ALEKSANDRA R. KNAPIK, PIOTR P. CHRUSZCZEWSKI,
Wrocław, 4 czerwca 2023 roku
(w 112 roku dżucze³)

¹ George Lakoff, Mark Johnson ([1980] 1988) *Metafory w naszym życiu* [oryg. *Metaphors We Live By*], przeł. Tomasz P. Krzeszowski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

² Aleksandra Okopień-Sławińska (1989) *Słownik terminów literackich*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; 69.

³ „Rok dżucze [112] to wynik decyzji reżimu o stworzeniu nowego kalendarza, w którym rok pierwszy dżucze zaczyna się 15 kwietnia Anno Domini 1912, czyli od urodzin Kim Ir Sena. Rewolucja dżucze ma taką siłę, że może cofnąć czas. A przynajmniej każą nam w to wierzyć” — John Sweeney ([2013] 2014) *Korea Północna. Tajna misja w kraju wielkiego bluffu*. [oryg. *North Korea Undercover: Inside the World's Most Secret State*], przeł. Małgorzata Halaba. Warszawa: MUZA; 132–133).

Równie dobrze rok pierwszy mógłby być liczony np. od 18 czerwca (wspomnienie św. Amanda – biskupa Bordeaux, św. Elżbiety z Hesji, św. Grzegorza Barbarigo i bł. Hosanny z Mantui) 1949 roku. Czyżby jeszcze wiele potencjalnych zaszłości przed nami?

Najczęstszą czynnością której oddają się ludzie każdego dnia – i to w każdym miejscu i niemal w każdej godzinie – jest mówienie; niekiedy bardzo intensywne, wręcz frenetycznie musujące niczym ciepła oranżada, którą trzeba szybko wypić w czasie krótkiej przerwy między lekcjami, żeby jeszcze zdążyć po przerwie wrócić do szkoły. Czasem jednak mówienie jest całkiem wolne, majestatycznie ociekające posuwistymi samogłoskami. A wypowiadając chociażby jedno słowo oddajemy się interpretacji – nawet się nad tym nie zastanawiając. Każde przekazane słowo podpisujemy swoim tembrem głosu, siłą wypowiedzi i ładunkiem zawartych w nim myśli.

— ALEKSANDRA R. KNAPIK, PIOTR P. CHRUSZCZEWSKI

Stajemy [...] jako autorzy i autorki, wyrażający poprzez słowa nasze najgłębsze, najbardziej dotkliwe, niepowtarzalne doświadczenie, podejmując równocześnie ryzyko, że okaże się ono niezrozumiałe, że zostanie zignorowane albo odwrotnie – że wzbudzi wściekłość albo pogardę.

— OLGA TOKARCZUK, „Prace Hermesa...”

Zapisane słowa, jeszcze świeżo pachnące myślami, stać się mogą literaturą. [AK, PC]

Literatura jest [...] tym osobliwym momentem, w którym najbardziej indywidualny i niepowtarzalny własny język spotyka się z językami innych ludzi. Literatura to przestrzeń, w której prywatne staje się publiczne. [OT]

Literatura to przestrzeń słów. Literatura to przestrzeń interpretacji. Literatura to przestrzeń wolności. [AK, PC]

Język prywatny kształtuje się w ciągu całego naszego życia jako wypadkowa języka odziedziczonego po rodzicach, języków otoczenia, lektury, szkoły i swoistej, niepowtarzalnej indywidualności człowieka [...]. **Mamy jednak do czynienia z czymś równie unikatowym jak linie papilarne, po których można zidentyfikować człowieka.**

Myszę, że kultura to skomplikowany proces utrzymywania równowagi pomiędzy językami prywatnymi i zbiorowymi. Języki zbiorowe to wydeptane trakty, podczas gdy indywidualne pełnią funkcję pojedynczych ścieżek. Te zbiorowe są uzgodnionymi, uspołecznionymi sposobami komunikacji, która ma być jak najbardziej zrozumiała, ale przede wszystkim ma przynieść treść pomagającą zbudować podobny lub identyczny obraz rzeczywistości. W takiej wspólnej rzeczywistości słowa będą odwoływać się do konkretnych zjawisk i rzeczy, istniejących bądź urojonych. Odtąd wspólny język i obraz rzeczywistości mają się wzajemnie wzmacniać. Paradoksem jest to, że w tej sytuacji ścisłej współzależności języka zbiorowego i obrazu rzeczywistości z czasem zaczynamy czuć się jak w pułapce, ponieważ język określa rzeczywistość, a rzeczywistość język. Do najlepszych przykładów należą zamknięte społeczeństwa totalitarne, gdzie przejęte przez władzę media ucierają rzeczywistość postulowaną, przewidywalną i odpowiednio nazwaną. Zbiorowy język służy utrzymaniu jakiejś politycznej wizji i jest świadomie, cynicznie wykorzystywany przez propagandę. Wtedy cała komunikacja zamiera, a nawet staje się niemożliwa. W takich warunkach aktem odwagi staje się przywołanie słowa czy pojęcia spoza systemu albo wypowiedzenie na głos prawdy oczywistej, choć w danym systemie nieakceptowanej. W konsekwencji powstaje zwykle jakiś równoległy obieg komunikacyjny – i to nie dlatego, że budzi się opozycyjny bunt, tylko z tej racji, że taka jest potrzeba społeczna, bez niej społeczność ulega erozji. Ten obieg równoległy to nie tylko wydawnictwa bezdebitowe, ale też dowcipy, pójśłówka, szyfry, ironia i tym podobne. W grupie wyznawców zaś zbiorowy język z czasem staje się tak oczywisty, że używa się go coraz bardziej bezrefleksyjnie, słowa tracą swoje znaczenia, a konteksty wydają się zbyt szablonowe i zużyte, żeby nadal mogły oddziaływać twórczo. Taki język zamienia się w mowę-trawę, przestaje cokolwiek komunikować, a zaczyna być rytuałem, wykrzykiwanym hasłem. Pozbawione konturów pojęcia nadają się już tylko do skandowania. [OT]

Wykrzyczane słowa – z definicji – nie mogą być delikatne, bowiem są zwykle teatralnie przerysowane. Takim właśnie słowom jest porywane ich znaczenie, takim właśnie słowom jest rabowana ich treść. Co więcej, słowa rzadko bywają bezbarwne. Ale te jeszcze nie są specjalnie groźne. Te niebezpieczne słowa zazwyczaj są brunatne i to właśnie one potrafią się najlepiej przyklejać do słabych ludzi, którzy żyją w grupach zrytualizowanego języka, w których czują się dwapłusdobrze. To właśnie te słowa nie pozostawiają przestrzeni do własnego namysłu i do interpretacji. To właśnie w takt tych słów najlepiej się maszeruje w szeregu. To właśnie te słowa rabują wolność. [AK, PC]

Nie ma straszniejszej choroby niż ta, kiedy człowiek zgubi swój indywidualny język i przejmie całkowicie jako prywatny ten zbiorowy. Chorują na to urzędnicy, politycy, akademicy, chorują też księża. I jedynym rodzajem terapii staje się wtedy literatura – obcowanie z językami twórców działa jak szczepionka przeciwko wizji świata tworzonej doraźnie i traktowanej instrumentalnie. Jest to potężny argument za czytaniem literatury (także klasycznej), bo literatura pokazuje, że kiedyś języki zbiorowe funkcjonowały inaczej, a w związku z tym powstały inne wizje świata. To właśnie dlatego warto czytać – by dostrześć te inne wizje i upewniać się w tym, że nasz świat jest jednym z możliwych i na pewno nie został nam dany raz na zawsze.

Tłumaczk i tłumacze biorą na siebie taką samą odpowiedzialność jak pisarki i pisarze. I jedni, i drudzy stoją na straży jednego z najdonioślejszych fenomenów cywilizacji człowieka – możliwości przekazu najintymniejszego pojedynczego doświadczenia jednostki innym ludziom i uwspólniania tego doświadczenia w zdumiewającym akcie tworzenia kultury, a patronuje im Hermes w swym wcieleniu boga komunikacji, łączenia i nawiązywania relacji.

Koinos Hermes! Niech żyje wspólnota Hermesa! [OT]

Ta przenikliwość i zwięzłość oraz ponadczasowość pióra w interpretacji rzeczywistości są całkowicie genialne... [AK, PC]

Ludzie nigdy nie cenili węzłów. Nie nauczyli się także podziwiać ich skomplikowanego piękna. **Przecinali** węzły mieczem, jak ów macedoński cymbał lub po prostu **rozplątawali** węzły dumni z tego, że mają teraz obrzydliwy sznur, którym można przywiązać prosię do drzewa albo zarzucić na szyję bliźniego.

— ZBIGINEW HERBERT [1924–1998]

„Węzeł”

O słuszną sprawę walcząc, prawicy
już nie podniesiesz, dowodząc bojem.
Śpij! Dziejom Rosji starczy stronicy
dla ludzi, którzy przez bitew znoje
śmiało wkraczali w cudze stolice,
ale wracali z trwogą do swojej.

— IOSIF BRODSKI [1940–1996]
„Na śmierć Żukowa”

{...} – byłbym po cichu szczęśliwy, szepcząc do siebie: „Hi, hi,
oto masz szansę się znaleźć po drugiej stronie drzwi, ujrzeć
od wewnątrz wszystko, coś dotąd z zewnątrz oglądał; więc
zapamiętuj szczegóły, wykrzykując: **Vive la Patrie!**”

— IOSIF BRODSKI [1940–1996]
„Rozwijając Platona”

{...} Narody jak dzieci
moresu się uczą:
znowu władców podnieci
brzęk kajdan i kluczy.
Jeden ruch stalówki
minus w plus przemienia,
skreślając los ludzki
krzyżem krat więzienia.

— IOSIF BRODSKI [1940–1996]
„Kolęda stanu wojennego”

On

Komu ja gram? Zamkniętym oknom
klamkom błyszczącym arogancko
fagotom deszczu - smutnym rynnom
szczurom co pośród śmieci tańczą. [...]

*

Rów w którym płynie mętna rzeka
nazywam Wisłą. Ciężko wyznać:
na taką miłość nas skazali
taką przebodli nas ojczyzną.

— ZBIGNIEW HERBERT [1924–1998]
„Prolog”

Bywał tu niegdyś: jeszcze nie w bryczesach –
w palcie flauszowym. Cesał się pod górę.
Później bywalców kawiarni wycesał
aresztem i **tak wykończył kulturę**,
mszcząc się jak gdyby (nie na tych denatach,
lecz na Epoce) za pustki w kieszeniach,
nudę, złą kawę i upokorzenia,
jakich doznawał, gdy przegrywał w skata.

Epoka jakoś przelknęła tę zemstę.
Dzisiaj tu pełno, śmiech, krzesel szuranie,
muzyka z płyt. Lecz nim się zajmie miejsce,
coś korci, by się obejrzeć przez ramię. [...]

— IOSIF BRODSKI [1940–1996]
 („Pewnemu tyranowi”)

ROZRYWKI UMYŚŁOWE

LODY

HOR

BY
CUKIERNICZE

HORTEX

„Kawiarnia i lodziarnia Hortex zawsze była oblegana” (fot. „Głos Wielkopolski”,
archiwum; Poznań: przewodnik po śladach PRL w mieście)

Rozrywki umysłowe

Kultura łatwa: w gruncie rzeczy do tego sprowadzały się zawsze rozmaite próby uściślenia pojęcia kultury masowej. Bo co znaczy właściwie „masowa”? „Masowa”, czyli odbierana przez masy, w masowym obiegu społecznym. Zgoda, natychmiast jednak pojawia się pytanie: co mianowicie powoduje, że kultura ta – w przeciwieństwie do „nie-masowej”, „elitarnej”, „wysokoartystycznej” – może zawsze liczyć na popularność? Oczywiście – odpowiada się zwykle – jej łatwość, to, że nie zmusza ona do aktywnego wysiłku umysłowego. Nikomu z teoretyków nie przychodzi jakoś do głowy, że jest to odpowiedź niewystarczająca. Czy rzeczywiście niechęć do intelektualnego wysiłku jest tak powszechną i niezmienną cechą tzw. masowego odbiorcy? Czy istotnie szuka on zawsze najłatwiejszych wyjść? Czy nie można by znaleźć konkretnych faktów świadczących o tym, że właśnie trudności, pokonywanie przeszkód, wysiłek umysłu są nieraz w cenie wśród najszerszych rzesz odbiorców?

Słowa kluczowe:

Stanisław Barańczak, kultura masowa, odbiorca masowy, rozrywki umysłowe, łatwa rozrywka, kultura wysoka

Mental Time-Killers

The so-called “easy culture” appears to be what is usually referred to as “mass culture.” But what does “mass” actually stand for? One would agree that it means “received by the masses” or “in mass social circulation,” but there is always another question accompanying the previous one, namely: what causes that this type of culture – as opposed to “non-mass culture”, “elite culture,” or “high-artistic culture” – can always get its high popularity? Surely, the usual answer would be it is about its ease, since it hardly ever would require an active mental effort. None of the theorists of the issue somehow ever come to think that this is an insufficient answer. Is really the aversion to intellectual effort such a common and unchanging variable characterizing the so-called “mass audience”? Is the mass audience always looking for the easiest way out? Would it not be possible to find solid facts proving that it is precisely the difficulties, the overcoming of obstacles, the effort of the mind which are appreciated among the widest masses of the public?

Keywords:

Stanisław Barańczak, mass culture, mass audience, time-killers, easy entertainment, reading culture

O REPORTAŻU – INTERPRETACJI RZECZYWISTOŚCI

I.

Cztery miliony szachistów _____ 13

Reportaż jako narzędzie poznawania świata:

 Luźne obserwacje reportera _____ 20

Tłumacząc się z reportażu – o ile istnieje... _____ 29

Reporter – tłumacz z drogi _____ 43

Szamańskie stopy _____ 53

Reportaż narracyjny pióra Jacka Hugo-Badera
 jako interpretacja rzeczywistości _____ 72

Literatura gorsza:
 o trzech założeniach interpretacyjnych _____ 87

Reportaż. Fenomen mediacji _____ 100

Dziewczęta (fot. Jacek Hugo Bader, zbiory własne)

Hanna Krall

Cztery miliony szachistów

Na Bulwarze Gogola w Moskwie, w pałacyku należącym kiedyś do kupca i mecenasa teatru Zimina, mieści się Centralny Klub Szachowy ZSRR. Jego członkami są mistrzowie, arcymistrzowie oraz szachiści I kategorii i jest ich pięć tysięcy. Do terenowych klubów należą szachiści, którzy mistrzami nie są, i jest ich cztery miliony. Szachistów niezorganizowanych oraz kibiców tej gry jest kilkakrotnie więcej. W holu klubu znajduje się wystawa. Na czołowym miejscu fotografia Lenina grającego w szachy z Gorkim. Wykresy pokazują, jak w Związku Radzieckim rosła krzywa zainteresowania szachami. Przed rewolucją było pięć tysięcy szachistów, w 1933 roku – trzysta tysięcy, w latach czterdziestych – ogromny, gwałtowny skok. Odrądz statystyka operuje milionami. Kim są ludzie, którzy grają w szachy?

Four Million Chess Players

On Gogol Boulevard in Moscow a mansion that once belonged to a merchant and theater patron Zimin houses the Central Chess Club of the USSR. The club members are champions, grandmasters and first-class chess players, and there are five thousand of them. The local clubs include chess players who are not masters, and there are four million of them. Unaffiliated chess players and supporters of the game are several times more. There is an exhibition in the lobby of the club. In the top spot there is a photograph of Lenin playing chess with Gorky. The charts show how the curve of interest in chess grew in the Soviet Union. Before the revolution there was five thousand chess players, in 1933 – three hundred thousand, in the forties – a sharp jump up. Since then, the statistics operate in the millions. Who are the people who play chess?

Słowa kluczowe:

sposób na cenzurę, metafora, między słowami, życie za żelazną kurtyną

Keywords:

avoiding censorship, speaking in metaphor, talking between the lines, life behind the iron curtain

[...] tak więc
królewska gra
przechodzi pod władzę
automatów

[...] kiedy umysł usypia
budzą się maszyny
trzeba na nowo rozpocząć
wędrówkę do wyobraźni

— ZBIGNIEW HERBERT [1924–1998]
„Szachy”

Reportaż jako narzędzie poznawania świata: Luźne obserwacje reportera

Artykuł poświęcony możliwościom gatunkowym reportażu jako narzędzia poznawania świata i przedstawiania jego złożoności (Ryszard Kapuściński, uchodzący za największego polskiego reportera, nazywał swoją pracę „tłumaczeniem kultur”). Autor przedstawił swoje rozważania w postaci luźnych uwag, w których dzieli się osobistym doświadczeniem reportera, specjalizującego się w problematyce poradzieckich regionów Kaukazu oraz Azji Centralnej. Na konkretnych przykładach pokazuje, jak poprzez scenkę rodzajową lub anegdotę można opowiedzieć o złożonych problemach społecznych czy pokazać mentalność charakterystyczną dla danej części świata. Taki opis nie pretenduje, rzecz jasna, do naukowości, ale może być jednocześnie i precyzyjny, i barwny, co wiąże się ściśle z dziennikarsko-literacką genezą gatunku. Niektórzy reporterzy, zajmujący się latami jakimś krajem czy regionem, stają się prawdziwymi ekspertami, a siłą ich książek jest, obok innych walorów, także gromadzona latami, unikalna wiedza. I coraz mniej dziwi już cytowanie reportaży w rozprawach z zakresu stosunków międzynarodowych. Z kolei literacką nobilitacją reportażu stało się przyznanie Nagrody Nobla białoruskiej reporterce Swiatłanie Aleksijewicz. Autor dochodzi do wniosku, że unikalność tego gatunku jako narzędzia poznawczego bierze się właśnie z jego eklektyzmu, co czyni reportaż atrakcyjnym również dla czytelnika. W reporterskim przekazie można zawrzeć chociażby wiersz, fragment wywiadu, monolog wewnętrzny czy wreszcie – dlaczego nie? – urywki pracy naukowej.

Słowa kluczowe:

gatunki dziennikarskie, Inny, Kapuściński, Ryszard, Krall Hanna, postprawda, reportaż, reportaż literacki

Narrative Report as Tool to Explore the World: Handful of Reporter's Thoughts

One of the best Polish reporters, Ryszard Kapuściński, referred to his own work as “translating cultures”. Wojciech Górecki discusses the potential of the narrative report as a tool to cognize the world and reveal its complexity. In a handful of seemingly loose remarks, he shares his personal experience: that of a reporter specializing in post-Soviet regions of the Caucasus and Central Asia. And – using specific examples – he aptly illustrates how an anecdote or simple genre scene from life can help report complex social problems or paint a mentality characteristic of a given world region. A report of this sort does not aspire to an academic nature, granted, but it can still be both precise and vibrant, rooted in the journalistic and literary genesis of this genre. Some spend years working on a given country or region and thus become true experts. Besides other qualities, the power of their books stems from unique eclectic knowledge, gathered over the years. No wonder that the narrative report gradually finds its way into academic dissertations on international relations. A Noble prize for Svetlana Alexievich ultimately elevated this form to a literary genre. Górecki concludes that this eclecticism adds to the unique nature of reportage as an empirical tool, which makes it attractive to the reader. After all, a narrative report may include a poem, interview, internal monologue or finally – why not? – fragments of an academic work. [NZGb]

Keywords:

journalism genres, „The Other”, Ryszard Kapuściński, Hanna Krall, post-truth, reportage, literary reportage

Tłumacząc się z reportażu – o ile istnieje...

Tekst stanowi przymiarkę do indywidualnego namysłu nad granicami reportażu. Pozwala postawić pytania wynikające z jednej strony z doświadczenia pracy reportażysty, a z drugiej – z pracy akademickiej. A także zasygnalizować węzłowe punkty, istotne dla autorefleksji polskich reporterów piszących w ostatnim ćwierćwieczu o Wschodzie i z czasem dostrzegających, jak ów Wschód – w polskiej literaturze traktowany zwykle jako obszar poradziecki – okazuje się niejednolity i jak krzywdzące bywały uproszczenia wynikające nie tylko z reporterskiej niedbałości, lecz także z orientalizujących syntez i prób opisywania „wschodniej” (naszej-obcej) mentalności. Autor postuluje zaprojektowanie komparatystycznych badań recepcji, które umożliwiłyby: rozpoznanie granic akceptowalnej kreacji w dokumencie oraz przyzwolenia na aranżowanie sytuacji, stymulowanie, syntetyzowanie cytatów i postaci; wypracowanie środków, które pozwoliłyby na definiowanie i ewaluowanie paktu referencyjnego; rezygnację ze stosowania etykiety reportażu w przypadku książek non fiction na rzecz bardziej pojemnej literatury niefikcjonalnej. W powstawanie tekstu dokumentalnego, niezależnie od tego, w jaki sposób byłby nazywany, wpisane jest funkcjonalne napięcie dokumentu. Nawet jeśli nie jest ono tragiczne, z pewnością jest nieuniknione, permanentne i uciążliwe – bez względu na to, czy teksty dokumentalne będziemy w przyszłości nazywać reportażami.

Słowa kluczowe:

reportaż, Wschód, Rosja, Ukraina, Białoruś, Post-Soviet, komunikacja społeczna, dziennikarstwo, non fiction, dokumentalność, dokument filmowy, pakt referencyjny, mapa mentalna, maskulinizacja dyskursu, determinanty kulturowe, orientalizacja, wojna, Krym, Donbas, *feature*

Expounding on the Literary Reportage. If Any Exists

The article focuses on the specificity of Polish non-fiction genre typology, with its attempts to highlight apparent distinctiveness of Polish documentary writers, compared to discursive traditions in other countries. The author highlights crucial turning points in the self-reflection of Polish reporters writing about the „East” (former USSR) in the last 25 years. These include discussions on creation, subjectivism and hyperbolization (books by Jacek Hugo-Bader and, foremost, Ryszard Kapuściński); the publication of Przemysław Czapliński's book *Poruszona mapa* [—Moved Map] and his description of generational changes of reference points on the East–West and North–South axes; then a discussion on the masculinization of Polish reportage, initiated by Ludwika Włodek. Further on, the author considers perspectives for the development of Polish literary reportage, accounting for either redefinition of the genre or the use of a more universal label of non-fiction literature. Regardless of the possible revision of the genre typology, the open and constantly undertaken question remains that addresses the transparency of the reference pact and crossing the fiction/non-fiction boundary.

Keywords:

reportage, East, Russia, Ukraine, Belarus, Post-Soviet, non-fiction, reference pact, mental map

Reporter: Tłumacz z drogi

We wszystkich uczuciach właściwie najważniejsza jest nie długość, a intensywność, czas trwania. Reporter nie odwzorowuje, ale tłumaczy świat – na miarę swojej uczciwości, wrażliwości, talentu i umiejętności. Chodzi o to – jak mawiał Ryszard Kapuściński – żeby czytelnicy zrozumieli istotę sprawy, żeby pojęli zjawisko albo proces, który jest tematem pisarza. On po swoim pokazuje tę rzeczywistość, której w żadnym przypadku nie można nazwać obiektywną. Na potrzeby własne wymyśliłem pojęcie czarnego zakątka, ukrytego na dnie duszy każdego człowieka. Reporter ma się dobrać do tego duszowego zakątka. Powinien. Najlepiej udaje się to o zmroku, w nocy, przy zaciągniętych zasłonach, w wygodnych głębokich fotelach, a w Rosji „na kuchni”. Nigdy nie dobiedziesz się do dolnego pokładu, do czarnego poziomu ludzkiej duszy, jeśli wcześniej nie poznasz całej reszty. Bohaterowie chcą, żeby i ich ktoś zobaczył. Chociaż ten jeden raz. Chociażby ten jeden jedyny człowiek, reporter. Więc mówią ci takie rzeczy, że łapiesz się za głowę i sam siebie pytasz przerażony: dlaczego oni mi to robią, dlaczego mi to wszystko mówią?! Ale z nabożną pokorą przyjmujesz ten dar i przekładasz na reporterski język, na swoją opowieść, swoje tłumaczenie z drogi. Jedni więc literaturę faktu nazywają prawdziwą fikcją, inni fikcyjną prawdą, a jeszcze inni łże-reportażami. Dla mnie pewne jest tylko to, że nie ma nawet co gadać o obiektywnym reportażu, a tego, który by chciał coś takiego przeczytać, odsyłam do lektury książki telefonicznej.

Słowa kluczowe:

Reporter, tłumacz rzeczywistości, Jacek Hugo-Bader, JHB, narracja, duszalne zakątki, prawdziwa fikcja, fikcyjna prawda, łże-reportaż, książka telefoniczna, przekład na argot, Rosja „na kuchni”

Reporter En Route: Off-road Interpreter

In all feelings, most important is not really length but intensity and duration. The reporter does not mimic the world but rather he interprets it, on a scale of his honesty, sensitivity, his talent and skill. The thing is – as Ryszard Kapuściński used to say – the writer needs to make the reader get the gist, so that they comprehend the phenomenon or process at the heart of the subject matter. He presents the reality on his own terms, which by no means should be called objective. For my own purposes, I have come up with the concept of a “black corner,” hidden down there, at the bottom of every man’s soul. It is the reporter’s task to lay his hands on this *duszebno*-soft nook. He ought to. It is best done at dusk, in darkness, with the curtains fully drawn, when nestled deeply in comfy-chairs or – in Russia – in the back-door kitchen. But you’ll never get down to the deep seam, this soft black corner of the human soul, if you don’t scout the rest first. Non-fiction characters also want to be noticed; even if just once, if only by this one man, the Reporter. And so, they tell you things that make you clutch your own head and pry yourself in horror: why would they do this to me, why are they telling me all this?! And yet you take their gift with devout humility and translate it into your reporting argot, your own story, your off-road interpretation. Therefore some call non-fiction literature true fiction, others tag it as fictional truth, and still some others a reportage con. As for me, I’m sure of one thing only: that this whole talk about “objective reportage” is not much good; if you want an objective read, go fetch yourself a phone book.

[nzgb]

Keywords:

interpreter of reality, Jacek Hugo-Bader (JHB), narrative, “dark corners of human soul” (*duszebne zakątki*), true fiction, fictional truth, reportage con, Russian backdoor kitchen, reporting argot, objective reportage phone book

Reportaż narracyjny pióra Jacka Hugo-Badera jako interpretacja rzeczywistości

Niniejszy fragment pochodzi z powstającego aktualnie obszernego tekstu, który podejmuje się analizy reportaży narracyjnych rozumianych jako interpretacja rzeczywistości. Piotr Chruszczewski przedstawia tu krótki przegląd specyficznych sposobów Jacka Hugo-Badera (JHB) na oddanie rzeczywistości w doskonałych reportażach narracyjnych, mocno zakorzenionych w pracy terenowej. Zdaniem autora interpretacja prawdziwego znaczenia komunikatu nie wynika wyłącznie ze stylu danego tekstu. Dzieje się tak, ponieważ by pojąć faktyczne znaczenie jakiegokolwiek komunikatu, należy dogłębnie zrozumieć informację, którą ten interpretuje. A do istoty prawdziwego znaczenia opisywanej rzeczywistości dotrzeć można tylko w jeden sposób: dzięki metodzie zwanej obserwacją uczestniczącą. JHB zna ją doskonale, dlatego wszystkie jego reportaże narracyjne poprzedza intensywna praca w terenie.

Łatwo pokusić się o wniosek, że JHB idzie o parę kroków dalej i nie tylko aktywnie uczestniczy w sytuacjach, które opisuje, ale też tworzy i interpretuje rzeczywistość, którą przyjdzie mu przekazać w raporcie. Jego wartka narracja, wyrazisty, idiosynkratyczny styl czy obrazowe komentarze do rzeczywistości sprawiają, że ze zwykłego reportażysty przeradza się we wnikliwego interpretatora płynnie zmieniającej się rzeczywistości, która go otacza.

Narrative Report by Jacek Hugo-Bader as a Way of Interpreting Reality

This passage is just a small fraction of a much larger work in progress, which attempts at an analysis of narrative reports understood as ways of interpreting reality. This text provides a brief overview of Jacek Hugo-Bader's (JHB) idiosyncratic ways of rendering reality in his excellent very much fieldwork-based narratives.

Piotr Chruszczewski is of the opinion that the true meaning of the communicated message changes not only with the style of the text. It so happens, because the key to understanding the actual meaning of any text of this type is the profound knowledge of the interpreted information. There is only one way to get to the true core meaning of the described reality, and it is by the method known as participant observation. JHB knows it very well, and that is why all his narrative reports are preceded by extended fieldwork.

One may reach an easy conclusion that JHB goes a few steps ahead and is not only a participant in the field situations which he describes – but also a creator and interpreter of the reality rendered in his narrative reports. By means of his vivid down-to-earth idiosyncratic style, his dynamic narration, as well as picturesque commentaries, JHB has become an insightful interpreter, and not just a mere reporter of the fluctuating reality that he's surrounded with.

Słowa kluczowe:

przekład kultury, reportaż narracyjny, obserwacja uczestnicząca, interpretacja rzeczywistości, Jacek Hugo-Bader, JHB, *baderlekt*

Keywords:

translating culture, narrative report, participant observation, reality interpretation, Jacek Hugo-Bader (JHB), *baderlect*

Literatura gorsza. O trzech założeniach interpretacyjnych

Artykuł dotyczy literatury *non fiction*. Zaproponowano w nim koncepcję interpretacji dokumentalizmu według trzech kluczy. Pierwszy zakłada, że literatura tego gatunku jest nieweryfikowalna, a czytelnik nie jest w stanie rozstrzygnąć, co w relacji reportera jest odwzorowaniem realnego stanu rzeczy, a co kreacją autorską. Pojawia się więc pytanie o metodę przekształcania realnego doświadczenia w opowieść literacką. Drugie kryterium mówi o tym, że pisanie reportaży wiąże się z koniecznością opuszczenia własnej przestrzeni i wymaga swego rodzaju ekspansji, czyli deterytorializacji. W tym sensie współczesny dokumentalizm nawiązuje do tradycji literatury apodemicznej. Trzecim elementem interpretacyjnym jest semiperspektywizm, czyli specyficzna postawa pisarska, wymagająca od autora zdystansowania się do własnego punktu widzenia. Wymaga ona również otwarcia na argumenty innych i umiejętności rozumienia odmiennych perspektyw. Obrazują to literackie reprezentacje, m.in. twórczość Eda Vulliamy, Bena Rawlence, Mariusza Szczygła, Wojciecha Jagielskiego. Ten trójkąt interpretacyjny jest propozycją teoretyczną i krytycznoliteracką równocześnie, szczególnie uzasadnioną w sytuacji, gdy tradycyjne podziały na gatunki fikcjonalne i niefikcjonalne ulegają unieważnieniu i wydają się niewystarczające do interpretacji współczesnej literatury reportażowej.

Słowa kluczowe:

literatura non fiction, gatunek, deterytorializacja, semiperspektywizm, reportaż

Worse Literature: On Three Interpretative Presumptions

The article discusses non-fiction literature, interpreting this literary genre according to three keys. The first key assumes this genre is unverifiable in terms of deciding what in the reporter's account reflects reality, hence the question about the method of transforming real experience into a literary story. Second, reportage requires leaving your own space and thus relates to expansion, in a way, and the necessity of deterritorialization. In this sense, modern non-fiction also relates to the tradition of apademic literature. The third interpretative element is semiperspectivism, understood as a specific writing attitude that requires a distance to one's own point of view. It requires accepting the need to be open to the assertions by others. The article illustrates these three categories in their specific representations, including the war's correspondence by Ed Vulliamy, and reports by Ben Rawlence, Mariusz Szczygiel, and Wojciech Jagielski. The proposed interpretative triangle is a theoretical and critical literary proposition. It can be helpful especially in those situations where the traditional divisions of fictional and non-fictional references are increasingly blurred and disregarded.

Keywords:

non-fiction literature, genre, deterritorialization, semiperspectivism, the unverifiable, reportage apademic literature.

**Reportaż.
Fenomen mediacji**

Reportaż jest jednym ze sposobów opowiadania o rzeczywistości w oparciu o ludzką tożsamość. Zanurzenie tego gatunku w historii i współczesnej praktyce dziennikarskiej umożliwia potraktowanie reportażu jako narzędzia opisywania, konstruowania i objaśniania świata. Niniejszy tekst odnosi się do teorii systemów medialnych i dziennikarskiej genologii – wykorzystanow w nim przykłady z twórczości współczesnych polskich reporterów. [nzyb]

Słowa kluczowe:

reportaż, genologia dziennikarska, antropologia komunikacji, systemy medialne

**Journalistic Reportage.
The Phenomenon of Mediation**

Journalistic reportage is one of the identity-based ways of reporting on reality. Embedding the genre in the history and practice of contemporary journalism enables one to use it as a tool for describing, constructing, and explaining the world. The article refers to the theory of media systems and the theory of journalistic genology, based on illustrations from the creative practice of contemporary Polish reporters.

Keywords:

journalistic reportage, journalistic genology, communication anthropology, media systems

O PRZEKŁADZIE – I (NIE)PRZYKŁADNEJ INTERPRETACJI

II.

Czy ma sens przekładanie autorów antycznych? _____ 115

O przekładzie słów kilka.

Obraz twórczego wpływu przekładu na kulturę literacką
zilustrowany pracą paru translatorów oraz kilkoma dziełami
powstałymi na przestrzeni dziejów _____ 131

Dramat Szekspira i Fletchera w adaptacji scenicznej.

Przekład *The Two Noble Kinsmen* na język polski _____ 143

O dobrym przekładzie.

Refleksja na temat kreatywności tłumacza na przykładzie
warsztatu Karla Dedeciusa _____ 170

Upraszczenie tekstu jako tłumaczenie _____ 191

Traktat o duszonej marchewce.

Próba typologii błędów w tłumaczeniach _____ 207

Tłumaczyć każdy może?! _____ 217

Biegną myśli
nisko schylone
przez transzeje
mózgu

— JERZY WOJCIECHOWSKI
„Film o wojnie”

„Odyszeusz i syreny” anon. na podstr. rys. Abraham van Diepenbeek
(Rijksmuseum, Amsterdam, domena publiczna)

Czy ma sens przekładanie autorów antycznych

Artykuł przedstawia garść refleksji nad funkcjonowaniem tłumaczeń autorów antycznych w dydaktyce i obiegu czytelnictwem w Polsce. Kondycja tej dziedziny i jakość tłumaczeń są niezwykle słabe w porównaniu z krajami zachodnimi. Tłumaczenia napotykają na trudności administracyjne i ekonomiczne. Artykuł porusza problem pojawiania się nowych przekładów dzieł już wcześniej przetłumaczonych i dostosowywania ich do bieżącego stanu badań oraz dynamiki rozwoju języka polskiego i zainteresowań kulturowych czytelników. Tłumaczenie autorów antycznych wiąże się również ze specyficznymi trudnościami, takimi jak fragmentaryczność zachowanych tekstów lub różnice w mentalności i świecie wartości w stosunku do kultury współczesnej. Pewne aspekty kultury greckiej i rzymskiej, takie jak kwestie nie-subtelnej erotyki lub homoseksualizmu, również były pomijane lub maskowane w tłumaczeniach.

Słowa kluczowe:

polska filologia klasyczna, tłumaczenia, translatoryka, teksty antyczne, Iliada, Odyseja, Platon

Does It Make Sense to Translate Classical Authors?

The article presents a handful of reflections on the way translations of ancient authors function in didactics and readership circulation. The number of ancient text translations in Poland is extremely low in comparison with Western countries. One of the reasons lies in the numerous administrative and economic barriers that they encounter. The article addresses the emerging need for re-translating some texts and adapting them both to the current state of research and the dynamic development of the Polish language and cultural interests of readers. Translating ancient authors involves specific difficulties, such as the fragmentary nature of preserved texts or differences in mentality and perception of values between the ancient and the contemporary cultures. Certain aspects of Greek and Roman culture, e.g., their forthright erotic or homosexual layer, have before been omitted or concealed in translations.

Keywords:

Greek literature, Latin literature, translation, translator, classical philology, Homer, Pindar

O przekładzie słów kilka. Obraz twórczego wpływu przekładu na kulturę literacką, zilustrowany pracą paru translatorów oraz kilkoma dziełami na przestrzeni dziejów

Przekład tekstu literackiego jest jedną z najstarszych form jego adaptacji dokonywanej z myślą o różnych potrzebach. Zawsze chodzi jednak o to, by umożliwić odbiorcy zrozumienie treści zapisanej w języku obcym. Czasem ma to formę przekładu dosłownego w postaci linearnej, jak np. *Codex Lindisfarnensis* czy jego współczesny odpowiednik: *Grecko-polski Nowy Testament*. Czasem translator odpowiada na konkretne zamówienie – tą drogą powstała Wulgata pióra św. Hieronima oraz przekłady twórczości Szekspira czy poetów anglojęzycznych dokonane przez Stanisława Barańczaka. Zdarza się, że przekład nieco odbiega od oryginału i zyskuje przy tym sporą odrębność, czego przykładem są różnojęzyczne tłumaczenia książki o Kubusiu Puchatku. Specyficzną postacią adaptacji tekstu stanowi przyswojenie jego formy literackiej, którą autor – translator wypełnia własną treścią, jak Horacy, dumny z przystosowania greckiego metrum do łaciny. Szczególnie ważnego przekładu dokonał Grek, Liwiusz Andronik, którego przekład *Odyssei* Homera dał fundament literaturze łacińskiej. Andronik, o ile można wnioskować z zachowanych nielicznych fragmentów, zachował starannie treść eposu, lecz heksametr zastąpił italskim metrum versus Saturnius. Jego *Odusia* była przez wiele lat podręcznikiem łaciny dla młodych Rzymian, a sam autor cieszył się estymą wśród potomnych poetów, zasłużenie nazywany „ojcem literatury rzymskiej”

A Few Words on Translation: Creative Impact of Translation on Literary Culture Pictured by Several Works and Various Translators Over Centuries

Translation of literature is one of the oldest forms of literary adaptation. It serves several purposes, all based on the need to make a text accessible to potential readers in a different language. It can, therefore, assume a linear form (e.g., *Codex Lindisfarnensis* or its modern equivalent: *Grecko-polski Nowy Testament*). Translations also arise on commission. This was the case with St. Jerome's Latin translation of the Bible known as the Vulgate, or with Polish translations of Shakespeare and other English language poets by Stanisław Barańczak. In some cases, the translated text is slightly distant from the original, as was the case with various translations of A.A. Milne's *Winnie-the-Poob*. A specific translation form is the adaptation of a text structure applied in the “new” language (this was for example, a method used by Horace, who was quite proud of his ability to write in Latin to a Greek metre structure). In this context, a particularly important personage was the Greek translator Livius Andronicus, whose Latin version of Homer's epic, *The Odyssey*, gave the foundation to Latin literature. As far as we can deduce from the limited surviving texts, Andronicus translated the epic very meticulously, but he replaced Homer's hexameter form with the Italianate metre: Versus Saturnius. Andronicus's *Odusia* very quickly became a standard textbook for generations of Roman students, and its author was held in such high esteem by later poets, as to be deservedly regarded as “the father of Roman literature”.

Słowa kluczowe:

przekład literacki, adaptacja, literatura łacińska, Liwiusz Andronik, metrum wierszowe

Keywords:

literary translation, adaptation, Latin literature, Livius Andronicus, poetic meter

**Dramat Szekspira i Fletchera
w adaptacji scenicznej.
Wybrane problemy związane
z przekładem
The Two Noble Kinsmen
na język polski**

W procesie adaptacji na potrzeby przedstawienia teatralnego tekst dramatu może ulec daleko idącym zmianom. Czynniki takie jak wiek odbiorców, rozmiar teatru czy dostępny sprzęt często bywają przyczyną modyfikacji tekstu, co na ogół łączy się z jego skróceniem. Inne rozwiązania to np. parafraza niektórych partii oryginału lub zastąpienie ich tekstem budzącym bardziej swojskie skojarzenia. Niniejszy artykuł omawia polską adaptację dramatu *The Two Noble Kinsmen*, mniej znanej sztuki Williama Szekspira, napisanej we współpracy z Johnem Fletcherem. Sztuka miała polską premierę w 2016 roku w Teatrze Dzieci Zagłębia im. Jana Dormana w Będzinie. Ze względu na specyficzny charakter teatru, który wystawia głównie produkcje dla młodego widza, polski wierny przekład będący podstawą adaptacji został poddany znacznym zmianom.

**Shakespeare and Fletcher's Drama
Adapted for Theater.
A Selection of Problems Arising
from Rendering
The Two Noble Kinsmen
into Polish**

The text of drama may be changed considerably in the process of its theatrical adaptation. Factors such as the age of the target audience, the size of the theater, or the available equipment often result in the need for text alteration which typically involves text abridgement. Other solutions include the rephrasing of the original passages and replacing portions of text with more familiar expressions. The article discusses an adaptation of *The Two Noble Kinsmen*, a less-known Shakespeare's drama composed in collaboration with Fletcher. The play had its Polish premiere in 2016 in Będzin, at the Jan Dorman Theater. Due to the nature of the house, which is predominantly a theater for children, the faithful Polish translation underwent considerable changes in the process of adaptation.

Słowa kluczowe:

adaptacja, procedury adaptacyjne, Szekspir w przekładzie, *The Two Noble Kinsmen*, *Dwóch szlachetnych krewnych*, Szekspir i Fletcher

Keywords:

adaptation, adaptation procedures, Shakespeare in translation, *The Two Noble Kinsmen*, *Dwóch szlachetnych krewnych*, Shakespeare and Fletcher

**O dobrym przekładzie.
Refleksja na temat kreatywności
tłumacza
na przykładzie warsztatu Karla
Dedeciusa**

Artykuł porusza problematykę przekładu literackiego na język niemiecki na przykładzie warsztatu Karla Dedeciusa, dzięki któremu polska literatura zyskała na popularności za granicą. Techniki przekładu dokonanego przez Karla Dedeciusa podzielić można na tłumaczenie bezpośrednie oraz transpozycje, które oddalają tekst od oryginału. Modyfikacje w przekładzie, wynikające z różnic między strukturami języków, są nieuniknione. To tzw. transpozycje obligatoryjne. Inne transpozycje, zwane fakultatywnymi, stanowią przejaw kreatywności tłumacza i rezultat jego dobrowolnych decyzji. Jednak w przekładzie Karla Dedeciusa brak oznak jakiegokolwiek schematyzmu, który oznaczałby istnienie prostej recepty na dobry przekład i słuszność jednej, uniwersalnej strategii. Co istotne, tłumacz ten gotów jest zaniechać przekładu, który za wszelką cenę miałby udowodnić jego kreatywność. W indywidualnych aktach twórczych, które niekiedy poddaje korekcie w nowszej wersji pracy, tłumacz nie traci z oczu wielu cech oryginału. Po ustaleniu hierarchii właściwości tekstów stara się zachować te cechy, które w konkretnym przykładzie uznaje za najważniejsze. Są nimi m.in. lapidarność, lakoniczność wieloznacznej formy, zaskakująca puenta oraz warstwa brzmieniowa (rytmiczna). Dzięki kreatywności Dedeciusa nawet aforyzmy niezbyt znanego Wiesława Brudzińskiego stały się rozpoznawalne dla niemieckojęzycznego czytelnika.

Słowa kluczowe:

przekład, aforyzmy, kreatywność tłumacza, Karl Dedecius, Wiesław Brudziński

**On Good Translation.
Considerations of The Translator's
Creativity
In a Case Study of Karl Dedecius's
Mastership**

The paper discusses translating Polish literary texts into German based on the workmanship of Karl Dedecius, who popularized Polish literature abroad. Translation techniques used by Dedecius can be divided into direct translation and transpositions which distance the text from the original. Modifications in translation, which result from differences between the structures of languages, are inevitable. These are called obligatory transpositions. Other transpositions, called optional, are a manifestation of the translator's creativity and a result of his voluntary decision. But in Dedecius's translation there is no sign of any schematism that would imply the existence of one simple recipe for good translation and the validity of one universal strategy. Significantly, this translator is ready to abandon a translation that would exhibit his creativity if direct translation proves to be an adequate solution. In his individual creative acts, which he sometimes corrects in a later version of the translation, Dedecius does not lose sight of the many qualities of the text. Having established a hierarchy of textual qualities, he tries to preserve the features that he considers most important in a particular example. These include conciseness, ambiguous form, a surprising punch line and the rhythmic layer. Thanks to Dedecius's creativity, the aphorisms of the lesser-known aphorist from Poland, Wiesław Brudziński, are recognizable to the German-speaking reader.

Keywords:

translation, aphorisms, translator's creativity, Karl Dedecius, Wiesław Brudziński

Uproszczanie tekstu jako tłumaczenie

Roman Jakobson uważał uproszczanie za przykład wewnątrzjęzykowy, czego potwierdzeniem są trzy fakty. Po pierwsze, badania nad uniwersaliami przekładowymi dowodzą, że w procesie tłumaczenia dochodzi do uproszczeń tekstu. Po drugie, tłumacze celowo stosują pewne zabiegi charakterystyczne dla uproszczeń – są to głównie uproszczenia składniowe (jak skracanie zdań) i leksykalne (np. usuwanie zbędnych słów). Po trzecie, przykład i uproszczenie są na tyle zbliżone, że w procesie automatycznego uproszczania tekstu z powodzeniem można zastosować algorytmy tłumaczenia maszynowego.

Pewne świadome techniki uproszczania tekstu okazują się jednak w tłumaczeniu nieużyteczne. Potwierdzają to ankiety, w których zawodowi tłumacze odrzucają możliwość zastosowania mechanizmów uproszczenia struktury tekstu (zmiana kolejności akapitów, dodawanie śródtytułów) czy też wzmacniania relacji między nadawcą a odbiorcą (choćby przechodzenie od zwracania się w trzeciej osobie do instytucjonalnego „my”). [nzglb]

Słowa kluczowe:

uproszczenie, tłumaczenie, *plain language*, prosty język, transformacja tekstu

Text Simplification as Translation

Roman Jakobson considered simplification to be intralingual translation, and this interpretation is supported by three facts. First, studies of translation universals confirm that translators simplify texts in the process of translation. Second, they intentionally apply certain transformations that are typical for simplification, mainly syntactic (e.g. shortening sentences) and lexical (e.g. removing redundant words). Third, the convergence of both types of transformations is so high that machine translation algorithms are used for automatic simplification.

However, it turns out that some text simplification techniques cannot be used by translators. This was confirmed by surveys in which professional translators rejected the possibility of introducing translation techniques that would improve text structuring (reordering paragraphs, adding mid-headings) and strengthen the sender-receiver relationship (e.g., switching from the third-person mode to the per “we” mode).

Keywords:

simplification, translation, plain language, text transformation

**Traktat o duszonej marchewce.
Próba typologii błędów
w tłumaczeniach**

W artykule przedstawiono próbę typologii najczęstszych błędów występujących w tłumaczeniu z języka niderlandzkiego na polski (i z polskiego na niderlandzki). Analizowany materiał pochodzi z zadań tłumaczeniowych wykonywanych przez studentów niderlandzkiej oraz świeżo upieczonych absolwentów. Genezy błędów można dopatrywać się w skróconym cyklu kształcenia na studiach językowych, a także w łatwym i bezkrytycznym dostępie do translatorów internetowych. Pewną rolę odgrywają także cechy osobowościowe młodych adeptów sztuki tłumaczeniowej: utożsamiają oni zdobycie dyplomu z dostępem do najwyższego stopnia wtajemniczenia, a tym samym gubią potrzebę weryfikacji danych.

**Treaty on “Strangled Carrot”.
Attempt at Typology of Errors in
Translation**

This article is an attempt at a typology of the most frequent errors occurring in translation from Dutch into Polish (and from Polish into Dutch). The material under analysis derives from the translation tasks performed by students of Dutch as well as by newly graduated B.A. holders. The causes of the errors are to be found in the shortened educational cycle of language studies, which used to be longer before the Bologna Treaty entered into force and required division of the five-year studies into two shorter independent cycles. Other causes are also related to easy access to not-necessarily-reliable dictionary courses and Internet translators, of which Google Translator is an example, and to the fact that the graduates who completed their studies in a significantly shorter time (and with less effort than those who had completed five-year studies) demonstrated inflated self-confidence.

Słowa kluczowe:

błędy, tłumaczenie, recepcja i produkcja, słowniki

Keywords:

errors, translation, reception and production, dictionaries

Aleksander Szvedek

Tłumaczyć każdy może?

W 1999 roku sumptem Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy powstał album okolicznościowy *Bo to jest Bydgoszcz* pod redakcją Jerzego Derendy, zaś nieco później opublikowano także suplement do tego albumu *Papież Jan Paweł II w Bydgoszczy*. Obie publikacje wydano w trzech językach, tj. w języku polskim opatrzonym tłumaczeniem niemieckim (Inga Hoppe) i angielskim (Aneta Robakowska). Na przykładzie angielskiego tekstu Anety Robakowskiej Aleksander Szvedek dowodzi, iż tłumaczyć każdy może, ale też – być może – nie każdy powinien. [nzglb]

Słowa kluczowe:

błędy tłumaczeniowe, przekład, turystyka dla obcokrajowców

Can Anyone Translate?

In 1999 Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy [Society of Friends of Bydgoszcz] published „Bo to jest Bydgoszcz” [‘Tis Bydgoszcz] — an album soon after supplemented with another tome, „Papież Jan Paweł II w Bydgoszczy” [Pope John Paul II in Bydgoszcz]. Both publications are trilingual, i.e. the Polish original is accompanied with translated texts in German (by Inga Hoppe) and in English (by Aneta Robakowska). Based on the English text by Aneta Robakowska, Aleksander Szvedek proves that anyone can translate but – perchance – not everyone should. [nzglb]

Keywords:

errors in translation, tourism for foreigners
translation could vs. should

O BIBLI – W PRZEKŁADZIE, INTERPRETACJI I W RZECZYWISTOŚCI

III.

Rogaty Mojżesz w przekładzie św. Hieronima – pomyłka w tłumaczeniu czy uzasadniona decyzja tłumacza? _____	229
Juwenkus, Seduliusz i anglosascy mnisi. Ślady tradycji łacińskiej w staroangielskich przekładach <i>Modlitwy Pańskiej</i> _____	239
Tłumacząc kulturę, z jakiej wywodzi się tekst <i>Ojcze nasz</i> , czyli semickie zabarwienie <i>Modlitwy Pańskiej</i> i jej rys eschatologiczny _____	255
Żydzi w Biblii, czyli uporczywy anachronizm _____	270
Języki Biblii a relacje polsko-żydowskie _____	286

Cud Eliasza [złoty cielec] (detal); 244–256 AD,
fresk z północnej ściany synagogi w Dura-Europos,
Syria (for. Belectic, domena publiczna)

Rogaty Mojżesz w przekładzie św. Hieronima: pomyłka w tłumaczeniu czy uzasadniona decyzja tłumacza?

W bazylice św. Piotra w Okowach w Rzymie (Basilica di San Pietro in Vincoli) w prawym transepcie znajduje się mauzoleum papieża Juliusza II, a w nim posąg Mojżesza dłuta Michała Anioła. Przywódca ma na głowie rogi, co stanowi miejscową atrakcję turystyczną. Często na zajęciach z teorii tłumaczenia Mojżesz z rogami jest przywoływany jako groteskowy błąd św. Hieronima tłumaczącego Biblię z hebrajskiego na łacinę. W oryginalnym tekście Starego Testamentu Mojżesz wracał z góry Synaj, jego twarz jaśniała i promieniował obecnością Boga. Słowa „jaśnieć” (*qāran*) oraz „rogi” (*qeren*) mają tożsamy rdzeń (*kern*). We współczesnych tłumaczeniach Biblii twarz Mojżesza „jaśnieje”. Jednak w swojej wersji św. Hieronim wybrał słowo *qeren*, tłumacząc jej jako *cornu* ‘rogi’. Przyjęło się uważać, że jest to wynik błędu w tłumaczeniu, jednakże gdy przyjrzeć się starożytnej symbolice i tekstom Biblii, taki wybór św. Hieronima wydaje się uzasadniony i daleki od błędu.

Słowa kluczowe:

przekłady Biblii, tłumaczenie, św. Hieronim, Wulgata, starożytna symbolika

Horned Moses in St. Jerome's Translation. A Translational Mistake or Translator's a Justified Decision?

Basilica di San Pietro in Vincoli in Rome houses the mausoleum of Pope Julius II; in the right transept there is a statue of Moses by Michelangelo. The Israeli leader has horns on his head, which makes him a local tourist attraction. In translation theory classes, Moses with horns is presented as a grotesque error that St. Jerome made when translating the Bible from Hebrew into Latin. In the original Old Testament text, we read that when Moses was returning from Mount Sinai, his face shone and radiated the presence of God. Thus, in modern translations of the Bible, Moses' face “shines”. Interestingly, the source terms *glow* (*qāran*) and *horns* (*qeren*) share the same root (*kern*). And St. Jerome in his version chose the latter, i.e. the word *qeren*, translating it into Latin as *cornu* ‘horns.’ It is assumed that this is the result of a translation error, however looking at the ancient symbolism and the texts of the Bible, such a choice by St. Jerome seems justified and far from being wrong.

Keywords:

Bible translations, translation, St. Jerome, Vulgate, ancient symbolism

**Juwenkus, Seduliusz i anglosascy
mniisi: ślady tradycji łacińskiej
w staroangielskich przekładach
Modlitwy Pańskiej**

Niniejszy tekst omawia wczesne tłumaczenia *Modlitwy Pańskiej* na język angielski. Poza przekładami prozą, przeznaczonymi dla wiernych, którzy nie znali łaciny, autorzy anglosascy tworzyli też rozbudowane parafrazy wierszem aliteracyjnym. Na przykładzie dwóch tego typu utworów z początku XI wieku autorka dowodzi, że ich inspiracją były pierwsze parafrazy *Modlitwy Pańskiej* w metrycznych przekładach biblijnych na łacinę autorstwa Juwenkusa i Seduliusza. [nzgb]

**Juvenucus, Sedulius and Anglo-Saxon
Monks: Latin Imprint
On Old English Translations
of The Lord's Prayer**

This article presents the first English translations of the *Pater noster*. Besides prose translations, directed to the faithful who did not know Latin, Anglo-Saxon authors composed elaborate paraphrases of the *Lord's Prayer* in alliterative verse. It is argued that two such compositions, dated to the early eleventh century, were inspired by the first metrical paraphrases of the prayer in Latin embedded in the biblical epics written by Juvenucus and Sedulius.

Słowa kluczowe:

Modlitwa Pańska, *Ojcze nasz*, staroangielski, łacina, przekład prozaiczny, parafrazy metryczne, epika biblijna, Juwenkus, Seduliusz

Keywords:

Lord's Prayer, Old English, Latin, prose translations, metrical paraphrases, biblical epic *Pater noster*, embedded prayers

Tłumacząc kulturę, z jakiej wywodzi się tekst *Ojciec nasz*, czyli semickie zabarwienie *Modlitwy Pańskiej* i jej rys eschatologiczny

W tym artykule chcę przyjrzeć się modlitwie *Ojciec nasz* i jej semickiemu podłożu. Spróbuję odpowiedzieć na pytanie, co rozumieli współcześni Jezusowi Żydzi, kiedy usłyszeli wezwania *Modlitwy Pańskiej* po raz pierwszy i kiedy je później powtarzali. Zwrócę także szczególną uwagę na eschatologiczny ton wezwań tej oracji i odpowiem na pytanie, jaki był cel żydowskiego charyzmatycznego Nauczyciela, aby dać grupie uczniów i wyznawców własną modlitwę. W apendyksie zaproponuję własne tłumaczenie modlitwy *Ojciec nasz* – zarówno z języka greckiego, jak i domniemanej wersji hebrajskiej – z uwzględnieniem jej wymowy eschatologicznej.

Słowa kluczowe:

Modlitwa Pańska, *Ojciec Nasz*, eschatologia, *Pater noster*, greka, hebrajszczyzna, rozumienie modlitwy

Translating the Culture that Gave Rise to „Our Father”, or a Semitic Shade of Lord’s Prayer and Its Eschatological Traits

In this article I’m looking at the “Our Father” prayer and its Semitic background. I take up the question of what Jesus’ contemporaries understood when they heard the invocation of the Lord’s Prayer. I also pay special attention to the eschatological tone of this oration and I try to answer the question of what was the purpose of the Jewish charismatic teacher to give a group of his students and followers their own prayer. In the appendix, I propose my own translation of the “Our Father” – both from Greek and the alleged Hebrew version – accounting for its eschatological meaning.

Keywords:

Lord’s Prayer, Semitic background of “Our Father,” eschatological tone, a group’s own prayer, first understandings of the Lord’s Prayer, alternate translation from Greek, Majewski’s translation

Żydzi w Biblii, czyli uporczywy anachronizm

Celem artykułu jest wykazanie, że używanie polskiego wyrazu „Żyd” i jego derywatów w odniesieniu do przedstawicieli „narodu wybranego” uczestniczącego w wydarzeniach opisanych w Starym i Nowym Testamencie jest anachronizmem językowym, gdyż wyraz „Żyd” w tym właśnie kształcie graficznym i fonetycznym powstał dopiero w średniowieczu. Dlatego używanie tego słowa w kontekście wydarzeń biblijnych jest nieestosowne. Ten klasyczny anachronizm językowy jest o tyle zdumiewający, że stosują go nie tylko sami współcześnie żyjący Żydzi, gdy posługują się językiem polskim, ale także inni polscy specjaliści w dziedzinie judaistyki i biblistyki. Artykuł zawiera kilka przykładów rażąco anachronicznych polskich tłumaczeń fragmentów Starego i Nowego Testamentu. Można zaryzykować twierdzenie, że omawiany anachronizm w dużej mierze przyczynia się do kształtowania postaw antysemitycznych, zwłaszcza wśród niektórych wyznawców chrześcijaństwa.

“Żydzi” [Jews] in the Bible, or a Persistent Anachronism

The aim of the article is to provide evidence for the claim that the Polish word „Żyd” and its derivatives as used with reference to the “chosen people” taking part in the events described in the Bible is a linguistic anachronism. The word in its present graphic and phonetic shape had not come into existence before the Middle Ages. As an anachronism it is inappropriate in the context of Biblical events. Yet, it occurs not only in the language of contemporary Jewish people but also as an accepted term in Biblical and Judaic studies. The article contains several examples of anachronistic Polish versions of the Bible. One can venture the claim that the anachronism in question significantly contributes to maintaining anti-Semitic attitudes, especially among certain groups of contemporary Christians.

Słowa kluczowe:

Żydzi, przekład, Biblia, polskie przekłady Biblii, językowe anachronizmy, antysemityzm

Keywords:

Jews, translation, the Bible, Polish versions of the Bible, language anachronisms, antisemitism

Języki Biblii a relacje polsko-żydowskie

Niniejszy artykuł zestawia dwa pojęcia, między którymi zwykle nie szuka się powiązań: wzorce językowe w przekazie Biblii w starożytności oraz relacje żydowsko-chrześcijańskie na przykładzie dynamiki stosunków polsko-izraelskich. Po omówieniu istoty „greki żydowskiej” w Septuagincie (LXX) i pokrewnych tekstach nastąpi opis „bifurkacji znaczeniowej”, która zaszła pomiędzy żydowskimi i chrześcijańskimi egzegetami, czytającymi te same słowa. Rzeczywistość egzegezy i przekładu odcisnęła realne piętno na żydowsko-chrześcijańskich relacjach na przestrzeni dziejów. Średniowieczne i współczesne polsko-żydowskie i polsko-izraelskie stosunki naznaczone są tymi dawnymi językowymi i teologicznymi rekonfiguracjami. Obecny renesans żydowskiego życia kulturalnego w Polsce zainspirował zarówno chrześcijan, jak i żydów – otworzył nowe możliwości współpracy i wzajemnego zrozumienia. Jednocześnie, polityczne napięcie dotyczące odmiennych wersji przeszłości – w szczególności Holocaustu i pamięci o tym wydarzeniu – obnażyły fundamentalne sprzeczności pomiędzy izraelskimi i polskimi autopercepcjami oraz wewnątrz nich. Niniejszy artykuł zakłada, że analiza języków Biblii oraz wczesnych judeochrześcijańskich tradycji ma ogromne znaczenie dla obecnej sytuacji i ewentualnego przyszłego postępu we współodczuwaniu i zrozumieniu między narodami.

Słowa kluczowe:

greka żydowska, Biblia hebrajska, relacje żydowsko-chrześcijańskie, interakcje językowe i kulturowe, Polska, Izrael

Languages of the Bible and Polish-Jewish Relations

This article brings together two phenomena not commonly regarded as closely connected: linguistic patterns in ancient Biblical transmission, and Jewish-Christian relations as manifest in Polish-Israeli dynamics. After summarizing the nature of Jewish-Greek language in the Septuagint (LXX) and related texts, the discussion proceeds to an explanation of the “bifurcation of meaning” that arose between Jewish and Christian interpreters who read the same words. This exegetical and translational reality exerted a strong real-world effect on Jewish-Christian interaction throughout history. Medieval and modern Polish-Jewish and Polish-Israeli relations continue to bear the stamp of such ancient linguistic and theological reconfigurations. Today a renaissance of Jewish cultural life in Poland has energized Christians as well as Jews, opening new possibilities for collaboration and mutual understanding. At the same time, political tensions related to conflicting versions of the past—particularly the Holocaust and its memory—have laid bare fundamental contradictions between and within Israeli and Polish self-perceptions. The paper argues that study of Biblical languages and early Judeo-Christian traditions is of great relevance for the current situation and for prospective future progress in fellow feeling and inter-national understanding.

Keywords:

Jewish Greek, Hebrew Bible, Jewish-Christian relations, linguistic and cultural interaction, Poland, Israel

O OBRAZIE – W JĘZYKU, PRZEKŁADZIE, SZTUCE

IV.

Obraz gramatyki i gramatyka obrazu _____ 311

Przekład słowa, przekład obrazu.

Myśl przekładoznawcza Elżbiety Tabakowskiej _____ 324

Tłumacząc Picassa _____ 332

Jak zobaczyć *Jądro ciemności*,

czyli o intersemiotycznym przekładzie powieści Conrada ____ 346

„Jak patrzę na Rembrandta to jestem w pełni twórcą tego,

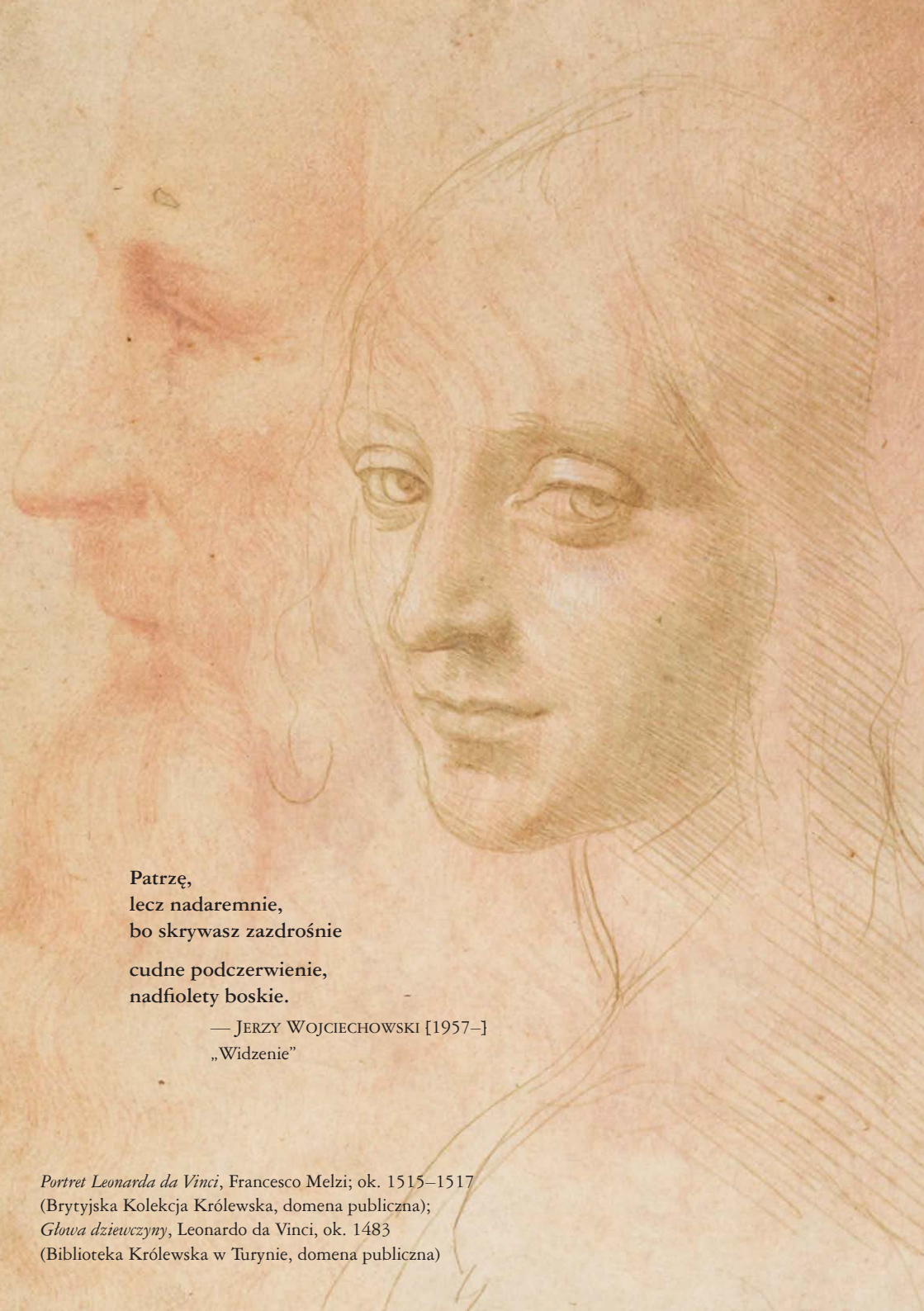
co odbieram”. O sztuce przekładu i przekładzie w sztuce ____ 363

Obraz – słowo – dźwięk.

Transpozycje *Wyspy umarłych* Arnolda Böcklina

w świetle badań interdyscyplinarnych _____ 390

Czym jest tłumaczenie audiowizualne _____ 415

Patrzę,
lecz nadaremnie,
bo skrywasz zazdrośnie
cudne podczerwienie,
nadfiolety boskie.

— JERZY WOJCIECHOWSKI [1957–]
„Widzenie”

Portret Leonarda da Vinci, Francesco Melzi; ok. 1515–1517
(Brytyjska Kolekcja Królewska, domena publiczna);
Głowa dziewczyny, Leonardo da Vinci, ok. 1483
(Biblioteka Królewska w Turynie, domena publiczna)

Obraz gramatyki i gramatyka obrazu

Artykuł dotyczy relacji słowa i obrazu mentalnego. Według kognitywistów „rozumienie przekazu werbalnego” wymaga przywołania dwóch aspektów obrazowania mentalnego: obrazów bogatych w szczegóły (*rich images*), tworzących znaczenie poszczególnych leksemów, oraz wyobrażeń schematycznych, związanych konwencjonalnie ze strukturami gramatycznymi. Przeprowadzona w artykule analiza polskiego wiersza i jego tłumaczenie na język angielski pokazują – z uwzględnieniem tej zasady – że u podstaw obu tekstów leży złożona interakcja między wyżej wymienionymi aspektami obrazowania mentalnego i to ona przyczynia się do ich interpretacji. [nzb]

The Image of Grammar and the Grammar of Image

The article deals with the relation between verbal expressions and mental images. As claimed by cognitive linguists, “understanding a verbal message” requires that two kinds of mental imagery are evoked: rich images, which are encoded in individual lexemes, and schematic images, conventionally related to grammatical structures. Based upon this principle, an analysis of a Polish poem and its English translation is carried out in order to demonstrate that a complicated interplay between the two kinds of mental imagery underlies the texts and accounts for their interpretation.

Słowa kluczowe:

(nie)policzalność, obrazowanie mentalne, percepcja wzrokowa, schemat wyobrażeniowy, przekład, metafora

Keywords:

(un)countability, mental imagery, visual perception, image schema, translation, metaphor

**Przekład słowa, przekład obrazu:
Myśl przekładoznawcza Elżbiety
Tabakowskiej**

Artykuł omawia antologię *Myśl przekładoznawcza z myślą o przekładzie* (2015) – zbiór artykułów i esejów autorstwa Elżbiety Tabakowskiej, mistrzyni studiów nad przekładem w ujęciu kognitywnym. Piotr Bukowski i Magda Heydel wybrali osiemnaście prac (w tym pięć przekładów z angielskiego pióra Agnieszki Pokojskiej) publikowanych w latach 1991–2014, by pokazać ewolucję myśli translatologicznej i zainteresowań badawczych autorki. Summa ta ukazuje tłumaczkę i popularyzatorkę prac Ronald W. Langaekera, która łączy wywód naukowy z genialnymi analizami zróżnicowanych tekstów: od wyimków z powieści *Kompleks polski* Tadeusza Konwickiego i jej przekładu *The Polish Complex* autorstwa Richarda Louriego, przez poezję Roberta Frosta, Emily Dickinson, Seamusa Heaney, Elizabeth Bishop, Wisławy Szymborskiej czy Ewy Lipskiej, po fragmenty prozy Jamesa Joyce’a, Normana Daviesa i Lewisa Carrolla, a nawet materiały szkoleniowe dotyczące oprogramowania komputerowego czy polskie teksty religijne, ilustrujące kult maryjny. Zagadnienia przedstawiane w tekstach z antologii obejmują obrazowanie, konturowanie, profilowanie, punkt widzenia, ikoniczność, ekwiwalencję, etnogramatykę, przekład intersemiotyczny, wyidealizowane modele poznawcze (ICM) i efekty prototypowe. Oto fascynująca marcepaneria. [nzyb]

**Translating Words, Translating
Images: Translatological Thought of
Elżbieta Tabakowska**

The article discusses the book *Myśl językoznawcza z myślą o przekładzie* [—Linguistic thought with a thought on translation] (2015) by Elżbieta Tabakowska – a selection of articles and essays written by the Polish doyenne of cognitive translation studies. Arranged by Piotr Bukowski and Magda Heydel, the selection of her 18 texts (including five translations from English by Agnieszka Pokojka), published between 1991 and 2014, presents an evolution of the author’s translatological thought and interests. In her summa Elżbieta Tabakowska, the translator and popularizer of works by Ronald W. Langacker, combines scholarly disquisition with brilliant analyses of diverse texts: excerpts from Tadeusz Konwicki’s novel *Kompleks polski* and its translation *The Polish Complex* by Richard Lourie; poems by Robert Frost, Emily Dickinson, Seamus Heaney, Elizabeth Bishop, Wisława Szymborska and Ewa Lipska; prose by James Joyce, Norman Davies and Lewis Carroll, as well as software course materials and Polish religious texts illustrating the Marian cult. Issues discussed in the book include imagery, contouring, profiling, point of view, iconicity, equivalence, ethnogrammar, intersemiotic translation, Idealized Cognitive Models and typicality effects. Fascinating frangipaney.

Słowa kluczowe:

Elżbieta Tabakowska, językoznawstwo kognitywne, przekładoznawstwo

Keywords:

Elżbieta Tabakowska, cognitive linguistics, translation studies

Agata Hołobut

Tłumacząc Picassa

Choć Pablo Picasso twierdził, że ludzie, którzy chcą tłumaczyć obrazy, przeważnie obszczekują niewłaściwe drzewo, artykuł traktuje właśnie o tłumaczeniu tego typu, na przykładzie wiersza xxiii (*Picasso*) e.e. cummingsa z tomu *Tulips and Chimneys* (1923). Autorka uznaje tekst cummingsa za przekład intersemiotyczny, zaś próby jego przełożenia na język polski – za przekład wtórny, przekład z przekładu, uwikłany nie tylko w subtelności i zawilóści tekstu oryginalnego, ale też malarskiego pierwowzoru. Efektem tego założenia jest seria alternatywnych wersji wiersza w języku polskim, z uwzględnieniem różnych znaczeń słowa *plane* w kontekście formy wizualnej, stolarki i awiacji. [azgb]

Słowa kluczowe:

Pablo Picasso, e.e. cummings, przekład intersemiotyczny, przekład wtórny, przekład z przekładu

Rendering Picasso

Although Pablo Picasso claimed that people who want to translate painting tend to bark at the wrong tree, the article is a discussion of one such translations, e.e. cummings' poem XVI ("Picasso") from the volume *Tulips and Chimneys* (1923). The author analyzes Cummings' text as an instance of intersemiotic translation and its potential renderings into Polish as "second order" translations, entangled not only in the intricacies of the original text but also the "original painting" behind it. The outcome is a series of alternative versions of the poem in Polish, each elaborating on a different meaning of the word "plane", referring to visual design, woodwork and aviation respectively.

Keywords:

Picasso, e.e. cummings, intersemiotic translation, "second order" translations, entangled translation, alternative meanings

Jerzy Jarniewicz

Jak zobaczyć *Jądro ciemności*, czyli o intersemiotycznym przekładzie powieści Conrada

Artykuł ten podejmuje próbę ilustracji możliwości unikalnych dla z jednej strony wizualnych, a z drugiej – werbalnych środków przekazu na podstawie powieści graficznej *Jądro ciemności* kreski Catherine Anyango w adaptacji Davida Zane’a Mairowitza. Conradowska metafora opowieści Marlowa jako mglistej aureoli – rozumiana tutaj jako autoteliczny komentarz do ulotnego sensu tekstu – stanowi punkt wyjścia w dyskusji nad wizualną reprezentacją niedookreśloności. Wszak Conrad, dla którego rozumieć znaczyło widzieć, niejasność, mrok i tajemnicę odbierał w sposób wizualny. Kolejną poruszoną tu kwestią jest miejsce narratora w sztuce wizualnej, u Conrada o tyle problematyczne, że współdzielone przez dwóch opowiadających i szkatułkowo snutą przez nich opowieść. I w końcu zwraca się tu także uwagę na fakt, iż powieść graficzna jako sztuka sekwencyjna pozwala swobodnie zestawiać obrazy niczym kostki domina, co stwarza przestrzeń dla metafory, ale też daje efekt jednoczesności – za bieg obcy sztuce werbalnej. {nzb}

To see *Heart of Darkness*. On the Intersemiotic Translation of Joseph Conrad’s Novel

The article examines Catherine Anyango’s and David Zane Mairowitz’s graphic novel *Heart of Darkness* as an illustration of the differences between the unique possibilities of verbal and visual media. Conrad’s metaphor of Marlow’s story as a misty halo, interpreted here as an autotelic commentary on the text’s elusive meaning, is the starting point for a discussion of visual representations of indeterminacy, which Conrad conceptualizes in visual terms, equating understanding with seeing. Another issue raised is the place of the narrator in visual arts, made problematic by Conrad’s use of two narrators and the story-within-a-story device. It is also argued that the graphic novel, though a sequential medium, makes use of the spatial juxtaposition of images, which is not only the source of metaphors, but also creates the effect of simultaneity unavailable to verbal arts.

Słowa kluczowe:

Joseph Conrad, powieść graficzna, przekład intersemiotyczny, sztuki wizualne

Keywords:

Joseph Conrad, graphic novel, intersemiotic translation, visual arts

Mira Żelechower-Aleksiu

w rozmowie z Moniką Piechotą

„Jak patrzę na Rembrandta, to jestem w pełni twórcą tego, co odbieram”. O sztuce przekładu i przekładzie w sztuce w rozmowie z Mirą Żelechower-Aleksiu

Niniejszy tekst jest próbą syntezy tematów poruszanych podczas rozmów z Mirą Żelechower-Aleksiu, polską malarką żydowskiego pochodzenia. Ten swoisty dialog malarki z filologką stanowi próbę uchwycenia i opisanie istoty języka, opowieści i przekładu w malarstwie Artystki, dla której malowanie jest medytacją, narracją i spotkaniem. Czytelnikowi swoich obrazów oferuje ona niespodziankę i zdumienie w odkrywaniu głębi znaczeń konstelacji znaków i kontekstów; otwiera przestrzeń do refleksji nad pytaniem, do jakiego stopnia możliwe jest przełożenie danego języka na inny. Jorge Louis Borges przyznał w rozmowie z Osvaldem Ferrarim, że sztuka i literacki proces twórczy są tak tajemnicze, iż ostatecznie najważniejsze jest dzieło, które samo w sobie jest tajemnicą. Dialog z Mirą Żelechower-Aleksiu przybliży porównanie języka w malarstwie do języka w poezji, ale pokazuje też, że sam proces odkrywania tajemnicy może być równie pociągający jak tajemnica efektu końcowego. Rozmowy o tajemnicy malowania, sensach i znaczeniach znaków, mistyczności patrzenia i samotności czytelnika toczyły się na pograniczu nauk humanistycznych, społecznych i sztuki. Podczas tej fascynującej podróży próby przekładu języka na język nie miały końca.

“When I look at Rembrandt, I am fully the creator of what I see.” On the Art of Translation and Translation in Art, in Conversation with Mira Żelechower-Aleksiu

The article is an account of conversations with a Polish paintress of Jewish origin, Mira Żelechower-Aleksiu – a dialogue between the paintress and a philologist, in an attempt to grasp and translate into words the essence of art. The whole operation resembles netting butterflies in an aerial net and immortalizing them with a pin inserted right between their wings – perhaps this comparison explains the idea of ‘pain’ in the word “painting”. Jorge Louis Borges in an interview with Osvaldo Ferrari admitted that art and the literary process are so mysterious that ultimately only the work of art, which is a mystery itself, matters. The dialogue with Mira Żelechower-Aleksiu exposes and translates the very process of achieving the final product to be the key to confront the mystery. Manifold words and examples prove the Artist’s faithfulness to the doctrine of cyclical time movement. Such a model of eternal repetition of events, which originates in cyclical studying of the Torah, allows one to maintain heterogenous perspectives, cognition and understanding. During that fascinating journey, attempts to translate one language into another had no end.

Słowa kluczowe:

światło, przekład, język, tajemnica, opowieść, spirala, schody, perspektywa dystansu

Keywords:

art, language, dialogue, translation, process, heterogenous perspective, distance

**Obraz – słowo – dźwięk.
Transpozycje Wyspy umarłych
Arnolda Böcklina w świetle badań
interdyscyplinarnych**

Artykuł opisuje plastyczne, literackie, muzyczne i filmowe transpozycje dzieła Arnoldda Böcklina *Wyspa umarłych* w perspektywie badań interdyscyplinarnych. W pierwszej części przypominano podstawowe założenia teoretyczne przyjętej perspektywy, szczególnie rolę przypisując badaczowi, który wykracza poza metodologię jednej dyscypliny i wykorzystuje różne narzędzia do odnajdowania szerokich kontekstów analizowanej pracy.

Wyspa umarłych od czasu powstania jej pierwszej wersji w 1880 roku jest uznawana za arcydzieło, choć często – ze względu na liczne transpozycje – balansujące na granicy kiczu. W części analitycznej zarysowano historię powstania obrazu i omówiono fundamentalne zmiany w jego recepcji. Przybliżono też wybrane dzieła należące do różnych dziedzin, inspirowane malarstwem Böcklina. Wśród prac plastycznych znalazły się kopie, reprodukcje oraz formy artystyczne z pogranicza słowa i obrazu (komiksy), a także realizacje trójwymiarowe (scenografie teatralne i projekty architektoniczne). Omówione dzieła literackie obejmują utwory prozatorskie, liryczne, dramatyczne (m.in. dzieła Strindberga, Aragona i Przerwy-Tetmajera). Znalazły się tu również odniesienia do kompozycji muzycznych (Rachmaninow i in.) oraz produkcji filmowych, począwszy od prac powstałych w latach 40. XX wieku po reklamowy film komercyjny z 2013 roku.

**Image – word – sound.
Transpositions of The Island of the
Dead by Arnold Böcklin in the Light
of Interdisciplinary Studies**

The article describes the plastic, literary, musical and film transpositions of Arnold Böcklin's work *The Island of the Dead* in European culture, in the interdisciplinary context. First, the article recalls the basic assumptions of interdisciplinary studies, with a special place given to a researcher who goes beyond the methodology of one discipline and uses various research tools to find different contexts of the analyzed work. Since its first creation in 1880, *The Isle of the Dead* has been regarded a masterpiece, albeit often – due to its numerous transpositions into various forms of art – balancing on the border of kitsch. The descriptive and analytical part discusses the ways the painting has been transposed and has functioned in culture. It outlines the history of its creation and the fundamental changes in its reception. An overview of different art forms thus far inspired by Böcklin's painting covers the plastic art, such as copies, reproductions, and art forms that rupture the border between the image and word (comic books), as well as 3D realizations (theatrical sceneries, architectural designs); literary works, to include prose, poetry, and drama (e.g. by Strindberg, Aragon, and Przerwa-Tetmajer); the inspirations found in music, like musical poems by Rachmaninoff and others; and, finally, references to film productions, from works created in the 1940s to a commercial movie made in 2013.

Słowa kluczowe:

transpozycja plastyczna, transpozycja literacka, transpozycja muzyczna, transpozycja filmowa, Arnold Böcklin, *Wyspa umarłych*, Strindberg, Aragon, Przerwa-Tetmajer, Rachmaninow

Keywords:

multi-discipline methodologies, inter-discipline research tools, Arnold Böcklin, *The Isle of the Dead*, art forms, Strindberg, Aragon, Przerwa-Tetmajer, Rachmaninow

Czym jest tłumaczenie audiowizualne?

Tłumaczenie audiowizualne (TAW, ang. AVT) jest niezwykle prężnie rozwijającym się typem przekładu, który obejmuje takie odmiany, jak tłumaczenie w postaci napisów w filmie, operze lub teatrze, tłumaczenie na żywo, tj. symultanicznie lub *a vista* mowy lub napisów w mediach, dubbing, telewizyjne tłumaczenie lektorskie (*voice-over*), audiodeskrypcja, respaking, lokalizacja, tłumaczenie na język migowy.

Artykuł omawia parametry, dzięki którym tłumaczenie audiowizualne jest postrzegane jako trzeci typ przekładu, obok tłumaczenia pisemnego i ustnego. Tłumaczenie audiowizualne to transfer interlingwalny lub intralingwalny, a zarazem intersemiotyczny tekstu audiowizualnego. Jednocześnie jest transferem formy mówionej na pisaną (lub odwrotnie) bądź formy mówionej na inny system znaków lub odwrotnie. W końcu – tłumaczenie audiowizualne stanowi zespół operacji przekładowych ograniczonych czynnikami czasowo-przestrzennymi, który wymaga od tłumacza dodatkowych kompetencji redakcyjnych, edytorskich, dziennikarskich, technicznych i informatycznych oraz współpracy ze specjalistami. Jest to także narzędzie, dzięki któremu osoby z różnymi niepełnosprawnościami mają dostęp do wszelkiego rodzaju dzieł kultury i informacji. Tłumaczenie audiowizualne wpisuje się tym samym w obszar badań nad dostępnością.

Słowa kluczowe:

tłumaczenie audiowizualne, tłumaczenia filmowe, media, dostępność, tłumaczenie multimedialne

What Is Audiovisual Translation?

Audiovisual translation (AVT) is a thriving mode of translation, encapsulating such varieties as subtitles for movies, opera or theater; live translation, i.e. simultaneous or *a vista* interpretation of speech or subtitles for the media; dubbing; voice-over translation for TV; audio description; respaking; localization; and sign language translation.

This article discusses the parameters that allow AVT to be defined as the third mode of meaning transfer, alongside the written (translation) and oral (interpretation) modes. AVT is understood here as inter- or intralingual and, simultaneously, intersemiotic transfer of an audiovisual text – it is a transfer characterized by the relation of spoken and written forms or the spoken form and another sign system. It involves a set of translational operations within a limited time and space, requiring additional competence from the translator (editorial, journalistic, technical and IT skills) as well as cooperation from specialists outside the profession. AVT is ultimately a tool which gives persons with disabilities access to all diverse information and works of culture, thus comprising a substantial part of accessibility studies. [nzyb]

Keywords:

Audiovisual translation, film translation, media, accessibility, multimedial translation, third mode of meaning transfer, subtitles, voice-over translation, audio description, respaking, localization, sign language, intra-specialist cooperation, accessibility studies, disability access

O RZECZYWISTOŚCI – W LITERACKIEJ INTERPRETACJI

V.

„Trzymać mowę”:

Przekład, literatura i świat realny _____ 433

Tłumacząc samego siebie.

Deklaracja *ego* i autobiografia w angielskim średniowieczu:
między konwencją a indywidualizmem _____ 451

Granice autorstwa a wolność przekładu:

o swobodzie interpretacyjnej twórców historii w Anglii
średniowiecza _____ 472

W.G. Sebald

Historia i powtórzenie _____ 517

Tłumacząc życie-pisanie:

marginisy prozy Tadeusza Różewicz _____ 537

Artysta, bloger, mediaworker.

Kilka uwag o kondycji pisarza w XXI wieku _____ 548

Mit – Literatura – Popkultura:

Rekonesans metodologiczny _____ 563

Tadeusz Sławek

„Trzymać mowę”: Przekład, literatura i świat realny

Esej stara się ukazać podstawowe znaczenie przekładu, rozumianego nie tylko jako przekład tekstu na język odmienny od oryginału, ale jako stały i nieodzowny mechanizm, któremu zawdzięczamy możliwość poznawania i porządkowania rzeczywistości. Z odwołaniem do teoretycznych pism Stefana Szymutki próbujemy scharakteryzować ów proces na podstawie pism Fryderyka Nietzschego, Franza Kafki, Wallace’a Stevensa i Czesława Miłosza.

Słowa kluczowe:

przekład, rzeczywistość, Stefan Szymutko, Fryderyk Nietzsche, Franz Kafka, Wallace Stevens, Czesław Miłosz

“To hold a speech”: Translation, Literature and the Real

The essay is an attempt at affirming the critical significance of translation conceived not only as a rendition of a text in a language different from the original but as a relentless process which pervades the ways in which we grasp and relate to and with the real. Taking recourse to theoretical insights of Stefan Szymutko, we are trying to track this process in the works of Friedrich Nietzsche, Franz Kafka, Wallace Stevens, Czesław Miłosz.

Keywords:

translation text rendition, translation as a relentless process, Stefan Szymutko, Frederick Nietzsche, Franz Kafka, Wallace Stevens, Czesław Miłosz

Opis własny i autobiografia w średniowiecznej Anglii: między konwencją a indywidualnością

Artykuł poświęcony średniowiecznym tekstom o charakterze autobiograficznym, piśnianym w Anglii przez Anglików, przybyszów z zagranicy lub tych, którzy urodzili się w Anglii, lecz z niej wyemigrowali z własnej (nie)przymuszonej woli. Materiał badawczy obejmuje szeroki zakres utworów, od wzmianek odautorskich do pełnych autobiografii, jak *Księga Margery Kempe* – uważana za pierwszą właściwą autobiografię w języku angielskim. Niniejszy wybór tekstów jest jednak węższy niż u wcześniejszych badaczy, bowiem wyłączam z niego autobiografie postaci fikcyjnych, jak Beowulf czy narratorzy staroangielskich elegii. Granicę między tym, co autentyczne, a tym, co fikcyjne, trudno jednak czasem precyzyjnie wytyczyć, dlatego wspominam tu narratora elegii *Deor*, który podaje w niej swe imię. Często też niełatwo ustalić, czy dany fragment autobiograficzny dotyczy zdarzeń z życia czy toposu – konwencjonalnego obrazu, który również może dotyczyć faktów. Właśnie dlatego w pewnych przypadkach badacze ostatecznie nie identyfikują danego autora, nawet jeżeli są do niego odniesienia w tekście. Dotyczy to choćby Cynewulfa czy Nicholasa z Guildford, mędrca wspomnianego w poemacie *Owl and Nightingale*. Jedynym autorem, który jednoznacznie opisuje siebie z pewnym odzieniem ironii, jest Chaucer – co potwierdza jego wyjątkowy status wśród poetów angielskiego średniowiecza. [azgb]

Self-Description and Autobiography in Medieval England: between convention and individuality

This article discusses autobiographical remarks and autobiographies written in medieval England by English authors or by authors who either came to England or were born there but moved – or had to move – abroad. The subject matter encompasses passages where authors simply mention their name to fully-fledged autobiographies, such as the *Book of Margery Kempe*, often regarded as the first genuine English autobiography. My scope, however, is narrower than that of some previous critics, since I exclude autobiographies by clearly fictitious characters such as Beowulf or the speakers in OE elegies. Still, the borderline between the genuine and the fictitious is not always easy to draw, thus I also briefly mention the Old English elegy *Deor*, where the speaker quotes his name (Deor), probably a fictitious character. It is also not always easy to decide where the autobiography describes real events or uses topoi, or conventionalized images, since even a conventionalized image can express real events. Due to these and similar problems, scholars have not been able to identify some authors or characters, even if their names are mentioned. This applies to poet Cynewulf or Nicholas of Guildford, who is referred to as a wise man at the end of the Early Middle English poem “Owl and Nightingale.” The only author who describes himself with a bit of clear self-irony is Chaucer – which confirms his exceptional status among the medieval English poets.

Słowa kluczowe:

autobiografia, wzmianka odautorska, staroangielski, średnioangielski, *Deor*, topos, Cynewulf, Nicholas z Guildford, *Owl and Nightingale*, Chaucer, *Księga Margery Kempe*

Keywords:

autobiography, mentioning one's name, Old English, Middle English and medieval Latin literature, *Deor*, Chaucer, Hoccleve, *Book of Margery Kempe*, Cynewulf, Nicholas of Guildford, *Owl and Nightingale*

Granice autorstwa a wolność przekładu: o swobodzie interpretacyjnej twórców historii w Anglii średniowiecza

Artykuł porusza rolę tłumacza autorskich kronik średniowiecznych traktujących o historii Anglii na przykładzie kronik *Historia Regum Britanniae* Geoffreya z Monmouth; *Roman de Brut* Wace'a; *Brut* Layamona; z uzupełnieniem o późniejsze teksty, tj. *The Metrical Chronicle* Roberta z Gloucester oraz *Chronicle* Roberta Mannynga z Brunne. Już sam charakter tego rodzaju kronik, często tworzonych po łacinie czy po francusku, stanowi o szczególnym charakterze tekstu docelowego i złożonej roli tłumaczy przekładających je na dialekty języka docelowego w królestwie angielskim. Dyskusja dotyczy płynnej granicy interpretacyjnej tekstu przekładanego na potrzeby wielojęzycznej Anglii średniowiecza, ale również tła, na jakim plasuje się obraz ówczesnego tłumacza jako autora dzieła, w tym zagadnień autorstwa *versus* anonimowej tradycji ustnej i pisanej, stosunkowej swobody i zakresu kompetencji autorów–tłumaczy–skrybów. A jako że *nihil de nobis sine nobis*, do głosu dopuszczeni zostali także sami tłumacze: w poszukiwaniu ich opinii na temat swobody wyboru, granic adaptacji i (nie)świadomej manipulacji ze względu na cel, kontekst i odbiorcę docelowego.

Słowa kluczowe:

kroniki historyczne, tłumacz, autor, kronikarz, prawda historyczna, interpretacja, historia, narracja, manipulacja, mecenat, Geoffrey z Monmouth, *Historia Regum Britanniae*, Wace, *Roman de Brut*, Layamon, *Brut*, Robert z Gloucester, *The Metrical Chronicle*, Robert Mannyng z Brunne, *The Chronicle*

Limits of Authorship vs Translator's Freedom: On Interpretative Discretion in Historical Chronicles of Medieval England

The article ponders upon the role of historical chronicle translators active in the English mediaeval period, illustrated by Geoffrey of Monmouth's *Historia Regum Britanniae*, Wace's *Roman de Brut*, and Layamon's *Brut*; with later chronicles by Robert of Gloucester (*The Metrical Chronicle*) and Robert Mannyng of Brunne (*The Chronicle*). The very nature of this particular genre, many a time originating and repopulated in Latin or French, testifies to the unique nature of the target text and the complex role of those who transferred it into the target dialects of the English kingdom. We discuss the extent and (fluid) limits of interpretative discretion in translating the text to cater for the needs of multilingual England of the time; but also the image of the translator as author, and the concepts of authorship vs anonymous oral/written tradition, relative freedom, and core competences of authors–translators–scribes. *Nihil de nobis sine nobis* –the analysis thus includes the translators themselves, looking for their voice on the freedom of choice, limits of adaptation, and (un)intended manipulation to serve the purpose, context, and the target readership.

Keywords:

historical chronicles, interpretive discretion, multilingualism, translator as author/author translator, (un)intended manipulation, historical truth, Geoffrey of Monmouth, *Historia Regum Britanniae*, Wace, *Roman de Brut*, Layamon's *Brut*, Robert of Gloucester, *The Metrical Chronicle*, Robert Mannyng of Brunne, *The Chronicle*

W.G. Sebald. Historia i powtórzenie

Według autora niniejszego artykułu struktura motywów w prozie W.G. Sebalda czerpie ze szczególnego rozumienia dwóch głównych zjawisk, tj. „historii” i „powtórzenia”.

Historię w pojęciu Sebalda należy rozumieć z jednej strony jako polemikę z wielkimi dziełami epickimi (zwłaszcza Lwa Tolstoja), z drugiej jako przemyślane odejście literatury od objaśnień charakterystycznych dla historiografii.

Pojęcie powtórzenia, w sensie najbardziej zbliżonym do Kierkegaardowskiego, opiera się na spostrzeżeniu, iż narrator Sebalda zawsze pojawia się na znanych ścieżkach w odwiedzonych już – także przez siebie – miejscach. Narracja nie jest zatem chaotyczna. Przeciwnie, jest idealnie zorganizowana dzięki zanurzeniu tradycyjnych form w strukturze powtórzenia. Powtórzenie okazuje się też zarówno narracyjną jak egzystencjalną.

Teza ta budzi pewne wątpliwości co do typowości Sebaldowego *flâneura*, którego często się tak postrzega, kwestionując szczególnie rolę postrzegania zmysłowego. Autor artykułu dowodzi, że proza Sebalda nie odwołuje się do ludzkich uczuć w konfrontacji z empiryczną czy historyczną prawdą na temat okrucieństwa historii współczesnej. Uczucia nie mają tu nic do rzeczy, bowiem książki Sebalda dotyczą głównie widzenia – co wynika nie tylko z fotografii ale też z klasycznego stylu literackiego oscylującego wokół sily widzenia.

Słowa kluczowe:

W.G. Sebald, powtórzenie, historia, Kierkegaard, postrzeganie, prawda historyczna

W.G. Sebald. History and Repetition

The article's author expresses the view that the structure of motives in Sebald's prose come from the peculiar meaning of two main ideas — “history” and “repetition”.

Sebald's “history” should be understood as a polemic with great epic works (esp. L. Tolstoy) on the one hand, and on the other as an elaborated discrepancy between literature and methods of explanations used in historiography.

The idea of “repetition”, used in the sense closest to that of S. Kierkegaard, is based on the observation that Sebald's narrator always appears on known paths and in already visited places, even by himself. Therefore narrative is not pointed on producing erratic effects, but, oppositely, it's perfectly organized by the means of traditional forms embedded in the structure of “repetition”. “Repetition” appears to be both a narrative and existential thesis.

This claim gave rise to some difficulties with typicality of Sebald's *flâneur*, since there's tendency to see him this way, and call into question the peculiar role of sense-perception. The author argues that Sebald's writings are not addressed to human's feelings, which may emerge when one is confronted with empirical or historical truth about modern history's atrocity. Feelings have nothing to do with it because Sebald's books are principally about seeing what results not only as photographs, but also in the presence of classical literary style concentrated on the power of seeing.

Keywords:

Sebald, Repetition, Kierkegaard, horror vacui, flâneur, sense-perception

Wojciech Browarny

Tłumacząc życiopisanie: marginesy prozy Tadeusza Różewicza

Autor artykułu *Tłumacząc życiopisanie: marginesy prozy Tadeusza Różewicza* opisuje narracyjną twórczość tego pisarza. Nie omawia jej w całości, lecz koncentruje się na utworach mniej znanych, niedokończonych, uważanych za marginalne, w tym na tekstach partyzanckich, reporterskich, felietonach, listach i rękopisach. Korzysta z niedawno opublikowanych źródeł oraz archiwum poety i rozważa przede wszystkim takie zagadnienia, jak quasi-gatunek, antypowieści, projekty autobiograficzne oraz refleksje nad formą literacką i problemami filozoficznymi w prozie non fiction. Celem analizy jest naświetlenie związków między praktykami warsztatowymi Różewicza jako prozaika i regułami procesu twórczego oraz różnymi gatunkami lub segmentami jego pisarstwa. Zdaniem autora artykułu opis „marginesów” prozy Różewicza pozwala lepiej zrozumieć nie tylko jego kanoniczne utwory narracyjne jako dzieła ukończone i opublikowane, ale również ich przemiany lub wersje, a pośrednio także ważne decyzje i dylematy twórcze pisarza.

Słowa kluczowe:

Tadeusz Różewicz, powieść, reportaż, felieton, korespondencja, archiwalia

Translating Life Narrative: Tadeusz Różewicz's Prosaic Margins

The article describes Tadeusz Różewicz's narrative prose. Rather than focusing on the whole bulk of Różewicz's output, it focuses on pieces which are less-known, unfinished, and treated as marginal – pieces from the Uprising, narrative reports, letters, and manuscripts. Wojciech Browarny peruses the newly published archives of the poet, pondering on the concepts of quasi-genre, anti-novel, and autobiography, and reflecting upon the literary form and philosophical aspects of non-fiction. This analysis is aimed at highlighting Różewicz's prosaic workshop, his creative process, and the variety of genres characterizing specific segments of his creativity. These peculiar marginalia help us better comprehend both canonical narrative works in their final published form and their versions and transformations, which may lead us to uncovering important decisions and creative dilemma on the part of the poet. [\[azgb\]](#)

Keywords:

Tadeusz Różewicz poet, reportage, Warsaw Uprising, correspondence, personal archives, prosaic marginalia

Artysta, blogger, mediaworker. Kilka uwag o kondycji pisarza w XXI wieku

Artysta, blogger, mediaworker to esej o kondycji współczesnego pisarza oraz o okolicznościach wikłających twórczość artystyczną w przemiany modeli XXI-wiecznej komunikacji. Na przykładzie opinii m.in. W.H. Audena, Marshalla McLuhana, Denisa McQuaila oraz dzieł Jonathana Swifta, Bolesława Prusa, Ludwiga Wittgensteina, Hanny Krall, Jacka Dukaja i Olgi Tokarczuk autor ukazał konteksty socjologiczne i medioznawcze współczesnej literatury. Interesowała go zwłaszcza deprecjacja niedawnych relacji pisarz–czytelnik, w których ten drugi – przemieniony przez media elektroniczne i cybernetyczne interfejsy w użytkownika – rezygnuje z etapów wtajemniczenia w sztukę uprawiania literatury. Esey przypomina także znaczenie edukacji i biblioteki dla statusu pisarza, wyrażając przekonanie autora, iż pisarz w internecie nie wszczyną komunikacji z czytelnikiem, lecz z klientem lub swoistym, coraz częściej zautomatyzowanym transmi-terem. O nowoczesnym statusie dzieła i autora przekonują proporcje pomiędzy dziełem a wypowiedzią klasycznych krytyków oraz pomiędzy dziełem a lajkowiczami lub hejterami.

Słowa kluczowe:

pisarz, czytelnik, dzieło, mediatyzacja, doświadczenie językowe, transfer bezpośredni, edukacja, publiczność internetu, kompetencje kulturowe, trywialność algorytmów, pamięć, narracja

Artist, Blogger, Media Worker: A Few Remarks on the Writer's Condition in the 21st Century

An artist, blogger, mediaworker is an essay about the condition of the contemporary writer and the circumstances that involve artistic creativity in the transformation of 21st century communication models. Based on the opinion of, among others, W. H. Auden, Marshall McLuhan, Denis McQuail, and works by Jonathan Swift, Bolesław Prus, Ludwig Wittgenstein, Hanna Krall, Jacek Dukaj and Olga Tokarczuk, the author presents the sociological and media studies contexts for contemporary literature. He is especially interested in the depreciation of recent writer–reader relations, in which the latter – transformed into a user by electronic media and cybernetic interfaces – abandons the stages of initiation into the art of practicing literature. The essay also recalls the importance of education and the library for the status of a writer, expressing the author's belief that a writer on the Internet does not initiate communication with the reader, but with the client or a specific, increasingly automated transmitter. The modern status of the work and the author is proven by the proportions between the work and statements of classical critics, and between the work and likes or haters.

Keywords:

writer, reader, work, mediatization, linguistic experience, direct transfer, education, internet audience, cultural competences, triviality of algorithms, memory, narration

**Mit – literatura – popkultura
jako klucze do rozumienia
współczesności: Rekonesans
metodologiczny**

Celem artykułu jest analiza wybranych zależności (scenariuszy) między mitem, literaturą i popkulturą, układających się w trzy modele relacji: prosty, złożony, wielopoziomowy. W pierwszym z nich mit rozumiany jest jako opowieść i zestawiany z literaturą antyczną (mit = literatura antyczna). Recepcja jest bezpośrednia: poszczególne motywy, wątki i postaci mityczne utożsamiane są wyłącznie z grecko-rzymskimi tekstami. W modelu złożonym obserwujemy bezpośrednie relacje między mitem, literaturą i popkulturą, układające się w swoisty system naczyń połączonych. W ostatnim z modeli punkt ciężkości zostaje przeniesiony na złożone mechanizmy transformacji mitu i literatury. Wspomniana recepcja staje się nieustannym, dynamicznym procesem, wpisanym w przemiany zachodzące w popkulturze.

Słowa kluczowe:

mit, literatura, kultura popularna, media cyfrowe, recepcja

**Myth – Literature – Pop Culture
as Key to Understanding
Contemporariness: Methodological
Reconnaissance**

The aim of this article is to analyze selected relations (scenarios) between myth, literature, and pop culture arranged in three models of relations: simple, complex, and multilevel. In the first of these, myth is understood as a story and juxtaposed with ancient literature (myth=ancient literature). Reception is direct: individual motifs, themes and mythical characters are identified exclusively with Greco-Roman texts. In the complex model, we observe a direct relationship between myth, literature, and pop culture forming a kind of interconnected system of vessels. In the last model, the focus shifts to the complex mechanisms of myth and literature transformation. The aforementioned reception becomes a continuous, dynamic process inscribed within the transformations taking place in pop culture.

Keywords:

myth, popular literature, culture, digital media, reception studies

O METAFORZE – PRZENOSZENIU I NIEDOSŁOWNOŚCI

VI.

Co przenosimy w przenośni? _____ 585

Język jako przekład rzeczywistości
na przykładzie teorii Karola Darwina _____ 601

Bolesna energia, toksyczni ludzie.
O kreatywnej sile metafory w opisie emocji
i relacji międzyludzkich _____ 620

Metaforyczna podstawa konstrukcji pojęcia osoby
w czystej teorii prawa Hansa Kelsena _____ 641

Systemy semiotyczne a problem komunikacji polisemiotycznej _____ 663

Humor jako interpretacja rzeczywistości _____ 673

Kłopoty komunikacyjne na moście.
Przekładoznawstwo, językoznawstwo kognitywne
i teoria literatury _____ 706

Colors, Lucilla Vieira
(fot. Piotr P. Chruszczewski,
zbiory własne)

Aleksander Szwedek

Co przenosimy w przeniósni?

W pytaniu tytułowym kryją się dalsze pytania wymagające odpowiedzi, a mianowicie nie tylko, co przenosimy, ale także skąd i dokąd przenosimy i w jaki sposób tego dokonujemy. Zanim jednak padną odpowiedzi na te pytania, musimy sobie uświadomić, jaka jest nasza relacja ze światem, w którym żyjemy, który chcemy zrozumieć (podobnie jak siebie samych) i który staramy się opisać za pomocą języka. To, że żyjemy w świecie, jest dosyć oczywiste; oczywiste jest też, że człowiek istnieje i ma świadomość istnienia świata oraz swojego istnienia; język także ma swój byt, chociaż na ogół go nie zauważamy – tak jak nie zauważamy tego, że oddychamy powietrzem. Mamy więc trzy podstawowe elementy układanki: świat, człowiek i język. Porządek tych członów nie jest przypadkowy. Nie jest też przypadkowe umieszczenie człowieka w centrum, ponieważ świadomość jednostki, każdego z nas jest właśnie centryczna – każdy z nas dzieli przestrzeń na ja i resztę. Wszystkie te człony trzeba jakoś opisać i połączyć. I takie oto zadanie stawiam sobie w niniejszym tekście.

Meta-Level in Metaphors; Or What Meaning Do We Carry Over?

The title question causes further questions that need to be answered, namely not only what the meta-level in metaphors is, or what meaning we carry out, but also wherefrom and whereto we move the meaning and how we do it. Before we can provide answers to these questions, we need to realize what our relationship is to the world which we live in – and which we want to understand and attempt to describe by language. The actual fact that we live in the world is quite obvious; it is also obvious that man exists and is aware of the existence of the world and of the existence of oneself. Language also has an existence, although we generally do not notice language, just as we hardly ever notice the fact that we breathe air. There are three basic pieces of this puzzle: the world, man, and language. The order of the above elements is far from being accidental. Neither is it accidental to place the human being in the center, because the consciousness of the individual, of each of us, is precisely centric – each of us divides the space into self and the rest. All these elements have to be described and connected in some way. This is precisely the task to which I have set myself in this short text.

Słowa kluczowe:

metafora, świat zewnętrzny, opis językowy, istnienie, język, świadomość jednostki

Keywords:

metaphor, world, man, language, description, consciousness

Język jako przekład rzeczywistości na przykładzie teorii Karola Darwina

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na analogie, jakie można zauważyć między tłumaczeniem z jednego języka na drugi a tworzeniem opisu modelu naukowego. Za materiał badawczy posłużyła teoria ewolucji Karola Darwina i jej pierwsze pełne sformułowanie w dziele *O powstawaniu gatunków*. W wyniku analizy przeprowadzonej za pomocą metodologii teorii metafor konceptualnych wykazano, że kluczowe założenia teorii Darwina zostały wyrażone poprzez metafory pojęciowe, które dostarczają języka do opisu historii naturalnej, a jednocześnie wpływają na sposób myślenia o tym fragmencie rzeczywistości. Nadanie formy językowej nowym i nierzadko abstrakcyjnym konceptom – a takimi są opisywane przez Darwina pojęcie doboru naturalnego czy mechanizm walki o byt – stanowi akt tłumaczenia tego, w jaki sposób twórca teorii postrzega jakiś aspekt rzeczywistości i jak go konceptualizuje, na zrozumiały dla odbiorców język, który z kolei jest bodźcem do rekonstrukcji tego modelu w umyśle odbiorcy teorii.

Słowa kluczowe:

model naukowy, teoria ewolucji, Darwin, metafora konceptualna

Language As Translation of Reality Illustrated by Charles Darwin's Theory

The objective of the article is to highlight some analogies that can be drawn between an act of translation from one language to another and a description of a scientific model in language. The model under analysis was Darwin's theory of evolution as described in his book *On the Origin of Species*, the first full presentation of the theory. The analysis conducted within the framework of the Conceptual Metaphor Theory has revealed that the key concepts of Darwin's theory were expressed via conceptual metaphors, which provided vocabulary for the description of natural history but at the same time affected our thinking about this aspect of reality. When new and abstract concepts, such as the notion of natural selection or the mechanism of struggle for existence, become expressed in language, the process can be interpreted as an act of translation of how the author of a theory perceives and conceptualizes some aspect of the reality into language comprehensible for the readers, the linguistic form becoming, in turn, a trigger to reconstruct this theoretical model in readers' minds.

Keywords:

scientific model, theory of evolution, Darwin, conceptual metaphor

**Bolesna energia, toksyczni ludzie.
O kreatywnej sile metafory
w opisie emocji i relacji
międzyludzkich**

Tematem artykułu są występujące w dyskursie psychologicznym i psychotherapeutycznym metafory służące do opisu odczuwanych emocji oraz relacji uczuciowych pomiędzy ludźmi. Celem jest rekonstrukcja tworzonych przez te metafory struktury wyobraźniowej, a także próba pokazania ich semantyczno-kognitywnej specyfiki i możliwych efektów poznawczych oraz komunikacyjnych. Podstawą teoretyczną rozważań jest koncepcja metafory kognitywnej (strukturalnej) w języku, wskazanie na kreatywno-magiczną funkcję języka oraz na mechanizmy wyobraźniowo-semantyczne łączące te koncepcje: metonimię, analogię i metaforę (tu: jako mechanizm logiczny). Źródłem analizowanych przykładów użycia metaforycznych opisów emocji i relacji międzyludzkich są popularne blogi o tematyce terapeutycznej.

Słowa kluczowe:

metafora, język, językoznawstwo kognitywne, emocja, relacje międzyludzkie, psychoterapia

**Painful Energy, Toxic People. The
Creative Power of The Metaphor
as an Aid to Describe Emotions and
Human Relationships**

This article discusses types of metaphors in psychological and psychotherapeutic discourses applied to describe feelings and emotional relationships between humans. The objective of the article is to reconstruct an imagined structure created by these metaphors and to expose their semantic and cognitive characteristics and possible communication effects. The theoretical basis of considerations includes the concept of cognitive (structural) metaphor in the language as well as the creative and magical function of the language. These two concepts are unified by the imaginative and semantic mechanisms: metonymy, analogy, and metaphor (in this case as a logical mechanism). The examples of metaphorical descriptions of human emotions and relationships come from popular blogs of therapeutic nature.

Keywords:

metaphor, language, cognitive linguistics, emotion, interpersonal relations, psychotherapy

**Metaforyczna podstawa konstrukcji
pojęcia osoby w czystej teorii prawa
Hansa Kelsena**

Artykuł omawia proces terminologizacji na przykładzie pojęcia osoby ukonstituowanego przez Hansa Kelsena w *Czystej teorii prawa*. Funkcje metafory stanowiące punkt wyjścia do dyskusji są trojaki, tj. funkcja nominatywna (nazywająca), funkcja deskryptywna (opisowa) i funkcja preskryptywna (ustalająca, określająca).

**The Metaphorical Basis for
Construing the Concept of Person in
Hans Kelsen's Pure Theory of Law**

In this article I briefly discuss the process of terminologization, using as an example the concept of person in law, based on the concept of person formulated by Hans Kelsen in his "Pure Theory of Law." The starting point for discussion involves three functions of metaphor activated in the process of terminologization, i.e. nominative, descriptive and prescriptive function.

Słowa kluczowe:

Hans Kelsen, języki specjalistyczne, język prawny, metafora, pojęcie osoby, semantyka, terminologizacja

Keywords:

Kelsen, languages for special purposes, legal languages, metaphors, person, semantics, terminologisation

Systemy semiotyczne a problem komunikacji polisemiotycznej

Wypracowane w tradycji semiotyki kognitywnej pojęcie komunikacji polisemiotycznej jest ważne dla badań nad ewolucją języka, akwizycją języka czy antropologią komunikacji. Komunikacja człowieka, w odróżnieniu od komunikacji zwierzęcej, opiera się na znakach. Mają one strukturę triadyczną, w której skład wchodzi nadawca, odbiorca i znaczenie rozumiane jako przedmiot aktu komunikacyjnego. Znaki podobnego typu układają się w systemy semiotyczne. Komunikacja człowieka ma zazwyczaj formę polisemiotyczną, tj. wymaga równoczesnego użycia kilku systemów semiotycznych. Na przykład podczas interakcji twarzą w twarz komunikaty językowe są zintegrowane – zarówno czasowo, jak i semantycznie – z towarzyszącymi im gestami. Podejście polisemiotyczne stanowi duże wyzwanie dla translatoryki, ponieważ prowadzi do ujęcia przekładu w kategoriach zasadniczo antropologicznych: praktyki komunikacyjnej i ich rezultaty – teksty – należy postrzegać jako nieodłączną część kontekstów kulturowych, demograficznych i środowiskowych, które wspólnie stanowią kulturę semiotyczną danej grupy.

Słowa kluczowe:

semiotyka kognitywna, komunikacja polisemiotyczna, akt komunikacyjny, praktyka komunikacyjna, kultura semiotyczna

Semiotic Systems and the Problem of Polysemiotic Communication

Elaborated within the tradition of cognitive semiotics, the notion of polysemiotic communication has important consequences for the views on the evolution of language, language acquisition or anthropology of communication. The uniquely human feature of communication is that it is based on signs, which involve the producer, recipient, and the intentional object, or meaning. Signs of particular type can be interrelated and thus form semiotic systems. Human communication tends to be polysemiotic, i.e. it typically involves a conjoint use of more than one semiotic system. For example, in face-to-face interaction, spoken messages are integrated both temporally and semantically with gesturing. The idea of polysemiotic communication poses a great challenge to translation studies – it changes translation into an essentially anthropological task, whereby communicative practices and their results – texts – must be seen as part and parcel of cultural, demographic and environmental contexts, which jointly constitute what could be called a group's semiotic culture.

Keywords:

Cognitive semiotics, polysemiotic communication, communicative act, communicative practice, semiotic culture...

Humor jako interpretacja rzeczywistości

Oto próba dowiedzenia, że humor może posłużyć za narzędzie zachęty do interpretacji rzeczywistości – co wynika z szeregu omówionych tutaj przyczyn. Humorystyczne memy czy dowcipy są starannie konstruowane tak, by wywoływać pożądany efekt jedną prostą kreską, czy też pociągnięciem pędzla – co wymaga interakcji odbiorcy, który powinien dorysować sobie to, czego w tak naszkicowanej scenie brakuje. Zebrane tu przykłady humoru znalezione w sieci plasują się w kilku kategoriach, jak nagle odkrycie podobieństwa między różniącymi się elementami (moment Eureka!), konieczność znajomości złożonego kontekstu, odniesienia do stereotypów, skryptów komicznych, symboli narodowych, tabu, czy innych elementów powodujących emocjonalne napięcie, nawiązań do rozpoznawalnych postaci i ich cech charakterystycznych, a także gier językowych, ironii czy nawet sarkazmu. Kategorie te nakładają się na siebie i wielokrotnie dochodzą do głosu, co tylko podkreśla główne założenie – humor to pułapka, w którą dobrowolnie wpadamy dla przyjemności, by dać się zawieść tam, gdzie zwykle sami się nie wybieramy. {nzeb}

Słowa kluczowe:

scena, stereotyp, emocjonalne napięcie, ekonomia języka, ironia

Humor as Interpretation of Reality

The article attempts to demonstrate that humor can be seen as a tool to entice the audience to interpret the reality behind it. This happens for a number of reasons discussed in the article. Humorous memes or jokes are carefully constructed, and thus the scenes they evoke are sketched with but a single “brush stroke”. This implies the necessary interaction of the audience filling in the missing strokes. The collected examples of online humor are divided into several categories including those involving the sudden discovery of similarity between dissimilar elements (the “aha” moment), the need for a complex background information load such as a political context, references to stereotypes, comic scripts, national symbols, references to taboos and other elements which evoke emotional tension, references to recognizable figures and their flagship traits, as well as language play, including irony or even sarcasm. These categories naturally overlap and surface in many examples, which only emphasizes the main claim – humor is a trap that we willingly fall into for the sake of immediate gratification, and by which we let ourselves be led where we would not normally want to go.

Keywords:

scene, stereotypes, emotional tension, language economy, irony, online humor, political humor, stereotype humor, comic strips, national symbols, taboo humor, humor as a trap

Kłopoty komunikacyjne na moście. Przekładoznawstwo, językoznawstwo kognitywne i teoria literatury

Monika Linke przyjmuje w swojej monografii założenie, któremu – z pozycji dzisiejszego przekładoznawstwa – wypada gorąco przyklasnąć: mostem, który pozwoliłby połączyć językoznawcze i literaturoznawcze teorie przekładu, może być naukowa dyscyplina, wciąż jeszcze zwana z angielska *Translation Studies*. Co więcej, Linke zamierza wykazać, że ruch po owym moście powinien się odbywać w obu kierunkach, ponieważ dokonania TS mogą być wykorzystywane z pożytkiem zarówno przez literaturoznawców, jak i przez językoznawców. Podkreślanie międzydyscyplinarnej natury badań nad przekładem jest godne pochwały, chwalić należy też wykorzystanie językoznawstwa kognitywnego jako narzędzia analizy w krytyce przekładu. Jednak łączenie osiągnięć różnych dyscyplin nie powinno prowadzić do komunikacyjnych korków, a niedostatek znajomości dyscyplin, o których tu mowa, wręcz blokuje ruch na moście. Ambitny plan autorki by „ułatwić stosowanie kognitywistyki w studiach nad przekładem”, spalił na panewce.

Słowa kluczowe:

przekładoznawstwo, teoria przekładu, językoznawstwo, literaturoznawstwo, językoznawstwo kognitywne

Traffic Problems on the Bridge: Translation Studies, Cognitive Linguistics and Literary Criticism

In her monograph entitled *A Cognitive Approach to Equivalence in Literary Translation*, illustrated by an *Analysis of Images of Women* in Henry James's *Portrait of a Lady* and Its Polish Translation *Portret damy*, Monika Linke claims that considerably young translation studies can function as a bridge between linguistic and literary theories of translation – and create a two-way street, helping communicate scholars of both disciplines. Emphasizing the interdisciplinary nature of research is admirable; so is recommending cognitive linguistics as a tool to tackle the problems and challenges of translation criticism. No interdisciplinary approach, however, should constitute an excuse for traffic jams, and knowledge shortfalls of the two disciplines truly breakdown into an impasse here. Sadly, Linke's ambitious aim to "facilitate the application of cognitive linguistics to translation studies" failed to drive us to our intended destination. [nzb]

Keywords:

Translation Studies, linguistic and literary theories of translation, cognitive linguistics

POROZMAWIAMY O JĘZYKU

VII.

Rzeczywistość a język _____ 717

Porozmawiajmy o języku... czyli krótka historia całkiem długiej
opowieści o dialekcie północnym w kontekście jego statusu
i pozycji, a także roli w tłumaczeniu _____ 725

Omówienie komiksowych środków wyrazu
jako narzędzi przekładu multimodalnego z punktu widzenia
teorii znaków C. S. Peirce'a _____ 752

O tekście w sieci. Poza językiem i dyskursem? _____ 777

O retorycznej funkcji *movere* w recenzji filmowej,
czyli jak tytuł może „tłumaczyć” rzeczywistość _____ 788

Media o koronawirusie czyli o terminologii pośredniej.
Implikacje dla tłumaczy pisemnych i ustnych _____ 805

„Roman faces”, graffiti (fot. Piotr P. Chruszczewski, zbiory własne)

Rzeczywistość a język

Język jako środek komunikacji służy wzajemnej modyfikacji światów mentalnych w umysłach członków danej społeczności mownej. Modyfikację umożliwiają znaki językowe o różnym stopniu złożoności. Tworzenie i interpretowanie takich znaków jest możliwe dzięki zdolności językowej (kompetencji), stanowiącej część ludzkiego genotypu. Zdolność ta znajduje oparcie w dwóch obszarach, różnie powiązanych z rzeczywistością. Jednym z tych obszarów jest leksykon, czyli zasób jednostek leksykalnych, które tworzą system leksykalny i które – w ramach manifestacji segmentalizacji rzeczywistości – przypisują danemu pojęciu etykietę foniczną, tj. słowo. Drugi obszar to gramatyka, która przejawia się na poziomie składniowym w formie zasad rządzących tworzeniem i interpretacją struktur złożonych, jak m.in. propozycje, formalizowanych w postaci zdania. Ich interpretację można opisać jako „stany rzeczy”, które odzwierciedlają rzeczywistość przechowywaną w umysłach członków danej społeczności mownej jako światy mentalne.

Słowa kluczowe:

język, komunikacja, świat mentalny, subiektywna rzeczywistość, jednostka leksykalna, leksem, słowo, propozycja

Reality vs Language

Language as a means of communication serves the purpose of mutual modification of mental worlds stored in the minds of a given speech community members. This modification is achieved through producing linguistic signs of varying complexity. Generating and interpreting such signs is possible due to linguistic capacity, which is a part of the human genotype. This capacity is based on two domains, related to reality in a different way. Lexicon, one of the two domains, is the inventory of lexical items which form a lexical system. Lexical items are the manifestation of the segmentalization of reality through associating intentional concepts with phonetic labels, i.e. words. The other domain, i.e. grammar, manifests itself on the syntactic level in the form of rules governing the production and interpretation of structures corresponding to, among others, propositions which are formalized as sentences. The interpretation of the latter can be roughly described as “states of affairs”, which also reflect certain aspects of reality stored in members of a given speech community’s minds as ‘mental worlds’.

Keywords:

language, communication, mental world, lexical item, lexeme, word, proposition

Porozmawiajmy o języku... czyli krótka historia całkiem długiej opowieści o dialekcie północnym w kontekście jego statusu, pozycji, a także roli w tłumaczeniu

Niniejszy artykuł powstał na kanwie opowieści o historii i roli angielskiego dialektu północnego na przestrzeni wieków. Biorąc pod uwagę tę wieloaspektowość Północy, z łatwością można zidentyfikować pewne istotne wartości, unikalne dla regionu i nadające mu niepowtarzalny charakter. To z kolei stwarza dość duże wyzwanie dla tłumaczy mierzących się z przekładem tekstów dialektalnych. W tym przypadku muszą oni mieć na uwadze nie tylko odmienność języka, ale cały bagaż historii, doświadczeń, stereotypów i lokalnego kolorytu, które ta odmienność ze sobą niesie. Przedstawione w artykule przykłady takich tłumaczeń wydają się nie przynosić oczekiwanych efektów – pozostawiają małą pustkę po czymś, co nie zostało dopowiedziane w tłumaczeniu. Ta pozorna przekładalność wydaje się tym dobitniej potwierdzać szczególną rolę dialektów, zwłaszcza dialektu północnego, w kształtowaniu świadomości i tożsamości osób nimi władających, a także podkreślać ich znaczenie oraz istotny wpływ na obraz języka jako całości. Głównym zamierzeniem niniejszego opracowania było ukazanie tego typu zależności i wynikających z nich niekiedy kontrowersji, co mogłoby zachęcić do dalszych rozmów na temat przyszłości dialektu północnego w zmieniającym się świecie, gdzie przekaz informacji wydaje się przewyższać wagą formę i styl oryginalnej wypowiedzi, stanowiące przecież kwintesencję istnienia dialektu.

Słowa kluczowe:

dialekt północny, podział Północ–Południe, dialekt, regiolekt, standard językowy, palatalizacja, historia dialektu północnego, dialekt w literaturze, przekład dialektalny

Let's Talk About the Tongue... A Short Story of a Pretty Long Tale About the Northern Dialect from the Perspective of Its Status, Position, And Its Role in Translation

This article has been written in the form of a story about the English Northern dialect. Taking into account the multifaceted character of the North, it is easy to identify some crucial values unique to the region, which make the area and its tongue so distinctive. This in turn presents a serious challenge for translators attempting to translate dialectal texts, who need to face not only the distinctness of the language, but also the whole burden of history, experience, stereotypes, and local colors which such otherness invokes. The examples of such translations seem not to bring about the effects expected, leaving blank spaces after all things that could not be said in the translation. This superficial translatability seems, however, to emphasize even more strongly the special role of dialect, particularly the Northern variety, in developing self-awareness and identity of communities where such dialects are used, and in underlining their significance as well as considerable influence on the whole language. The main aim of this study was to show these types of correlations and resulting controversies, which could provoke further discussion about the future of the Northern dialect in the changing world where the transfer of information seems to overshadow the importance of the form and style of expression which, after all, constitutes the very essence of the dialect.

Keywords:

Northern dialect, North-South divide, dialect, language variety, linguistic standard, palatalization, Northern dialect history, dialects in literature, dialects in translation

Omówienie komiksowych środków wyrazu jako narzędzi przekładu multimodalnego z punktu widzenia teorii znaków C.S. Peirce'a

Niniejszy artykuł, którego temat sytuuje się na styku współczesnych badań nad komiksem i przekladoznawstwem, poświęcony został semiotyce najważniejszych rodzajów znaków wizualnych, spotykanych w multimodalnych tekstach narracyjnych zwanych komiksami. Komiksowe znaki wizualne można uznać za narzędzia przekładu multimodalnego, kiedy na podstawie językowego tekstu komiksowego scenariusza zespół rysowników tworzy multimodalny tekst komiksu, co jest częstą praktyką stosowaną przez duże wydawnictwa komiksowe – zwłaszcza amerykańskie. Przeprowadzone z wykorzystaniem teorii znaków C.S. Peirce'a omówienie cech semiotycznych tych znaków wizualnych pokazuje, że – wbrew temu, co o komiksach sądzi wielu ich badaczy – komiksy nie są semiotycznie binarne. Kategoria wizualnie niemimetycznych znaków komiksowych zawiera także inne rodzaje znaków wizualnych, które nie są ani znakami językowymi, ani wizualnie mimetycznymi wizerunkami. Choć wykazują one cechy różnych rodzajów znaków ikonicznych, to metaforycznie obiektywizują niewidzialne elementy komiksowego świata przedstawionego.

Słowa kluczowe:

przekladoznawstwo, badania nad komiksem, multimodalny tekst narracyjny, teoria znaków, C.S. Peirce

Expressive Resources of Comics as Means of Multimodal Translation in Terms of C. S. Peirce's Sign Theory

This article, whose topic is situated at the intersection of contemporary comics scholarship and translation studies, focuses on the semiotics of the major types of visual signs found in multimodal narrative texts referred to as comics. The visual signs of comics can be regarded as instruments of multimodal translation whenever the linguistic text of a comic's script is transformed by a team of cartoonists into the multimodal text of the comic, which is a common practice followed by large comic book publishers – especially in America. The analysis of the semiotic features of these visual signs, carried out in the framework of C. S. Peirce's sign theory, shows that – contrary to what many researchers of comics seem to believe about these multimodal texts – comics are not semiotically binary. The category of visually non-mimetic signs found in comics also includes other types of signs which are neither linguistic signs nor visually mimetic images. Although they exhibit the features of various types of iconic signs, they metaphorically objectify invisible elements of the diegetic world of the comic.

Keywords:

Translation Studies, comics studies, multimodal narrative, sign theory, C.S. Peirce

O tekście w sieci. Poza językiem i dyskursem?

Przedmiotem tej pracy są wytworzone i rozpowszechniane w sieci dyskursy cyfrowe. Mają one specyficzne cechy, które stawiają przed językoznawstwem szczególne wyzwania: chodzi o znalezienie adekwatnych narzędzi ich analizy i opisu. Natura cyfrowego przekazu jest złożona, bo obejmuje on nie tylko elementy językowe (w tradycyjnym rozumieniu), ale i technologię komputerową. Przekaz ulega w sieci delinearizacji (niekoniecznie rozwija się w porządku syntagmatycznym, jak w epoce przedcyfrowej) poprzez łącza hipertekstowe, które przekierowują tekst i jego czytelnika do innego przekazu, w inne okno przeglądarki, do innej sytuacji wypowiedawczej. Przekaz cyfrowy ulega w sieci partycypacyjnej zwielokrotnieniu, pomnożeniu – nie tylko poprzez aktywne łącza, komentarze, ale i obrazy. Czytelnik tekstu cyfrowego jest jednocześnie jego wytwórcą. Natywne cyfrowe testy mogą być przedmiotem lektury cząstkowej, niechronologicznej, są zatem niedokończone, otwarte i nieprzewidywalne. Mają charakter relacyjny (wszystkie są powiązane poprzez algorytmy sieciowe z innymi dyskursami), są tym samym przeszukiwalne, to jest istnieją w obszarze zdeterminowanym przez technologię i zawierają narzędzia umożliwiające wyszukiwanie i zbieranie danych.

Słowa kluczowe:

Web 2.0, dyskurs cyfrowy, teksty cyfrowe, cyfrowane, ucyfrowione, lingwistyka tekstu, lingwistyka dyskursu, internet

About The Text on The Web. Beyond Language and Discourse?

This article focuses on native digital discourses, presenting particular features which require the language sciences to set up methodological and theoretical devices that can account for them: their composition (they are composite, made up of a mixed material which indistinguishably enters language and technology of a computer nature), their delinearization (they do not necessarily develop along the specific syntagmatic axis of the thread of the discourse in pre-digital theory because they can be delinearized by hypertext links, which direct the source text and its reader to another discourse, in another browser window and another situation of enunciation), their increase (they testify to an enuncia-increasedition, due to the conversational nature of the social web allowing comments or writing tools such as pads, enabling collective writing in a unique enunciation), their relationality (they are all inscribed within a relationship, with other discourses, with devices, with writers and screenwriters), their investigability (they are inscribed, in the material sense of the term, in a universe riddled with research and redocumentation tools) and their unpredictability (they are partly produced and / or shaped by programs and algorithms, which makes them unpredictable for human enunciators).

Keywords:

Web 2.0, native digital discourse, native digital texts, text linguistics, discourse linguistics, internet

**O retorycznej funkcji *move*re
w recenzji filmowej, czyli jak tytuł
może „tłumaczyć” rzeczywistość**

Gatunek recenzji filmowej, stosunkowo mało jeszcze zbadany, został w niniejszej pracy poddany analizie jako dyskurs perswazyjny, przekazujący umotywowaną ocenę. Wykorzystano w tym celu teoretyczne zaplecze z pogranicza pragmatyki, retoryki, argumentacji i analizy dyskursu. Zaprezentowane studium dotyczy analizy tytułów 80 recenzji trzech francuskich komedii. W takim kontekście akt perswazji, zakotwiczony w Perelmanowskiej koncepcji argumentacji, odpowiada retorycznej konstrukcji dyskursu publicznego. Prowadzi to do wyodrębnienia parametrów związanych z retoryczną funkcją *move*re, stanowiącą podstawę deliberatywnego (doradczo-uzasadniającego) wymiaru recenzji filmowej. Rolą wspomnianego wymiaru jest ustanowienie „werbalnego obrazu” zbudowanego na wartościach i emocjach uważanych za wspólne. W rezultacie odbiorca zapraszany jest do współtworzenia sensu dyskursu z wykorzystaniem współschematyzacji, realizowanej za pomocą argumentacji emocjonalnej w postaci leksemów oceniająco-wartościujących i afektywnych, co jest typowe także dla dyskursu reklamowego.

Słowa kluczowe:

recenzja filmowa, tytuł, retoryczna funkcja *move*re, deliberatywny wymiar, leksemy oceniająco-wartościujące, leksemy afektywne, współschematyzacja

**On the Rhetorical Function
of *Move*re in a Film Review;
Or How the Title Can “Explain”
Reality**

The relatively scarcely-addressed genre of the film review is examined here as a persuasive discourse reflecting motivated evaluation. Using a theoretical framework at the intersection of pragmatics, rhetoric, argumentation, and discourse analysis, the study discusses the titles of eighty reviews of three French comedies. In such a context, the act of persuasion, anchored in the Perelmanian lineage, corresponds to the rhetorical appeal. Thus, this study concerns a set of parameters stemming from the rhetorical function of *move*re which constitutes the deliberative register of a film review. The role of this register is to establish a “verbal image” built on shared values and affects. As a result, the addressee is invited to co-produce the meaning of the discourse on the basis of acoschematization realized by means of emotional argumentation such as evaluative and affective terms, which is also typical of advertising discourse.

Keywords:

film review, title, rhetorical function of *move*re, deliberative register, evaluative terms, affective terms, coschematisation

Media o koronawirusie, czyli o terminologii pośredniej. Implikacje dla tłumaczy pisemnych i ustnych

W tym artykule postuluje się istnienie zjawiska językowego, terminologicznego i komunikacyjnego, które autor określa mianem terminologii pośredniej. Przymiotnik „pośredni” odnosi się do jednej z funkcji tej terminologii: mediacji pomiędzy terminologią specjalistyczną a dyskursem medialnym. Proponowana definicja kładzie nacisk na nieostrość zakresu i krótkotrwałe funkcjonowanie komunikacyjne tak określanych terminów. Mimo że znaczna część artykułu poświęcona jest definiowaniu i objaśnianiu zjawiska terminologii pośredniej, istotnym celem jest także zwrócenie uwagi na omawiane zjawisko profesjonalnych tłumaczy pisemnych i ustnych. Dlatego też artykuł kończy się wybranymi rekomendacjami dla profesjonalnych tłumaczy oraz dla studentów kierunków translatorskich.

Słowa kluczowe:

terminologia, terminologia pośrednia, praca nad terminologią w tłumaczeniach pisemnych i ustnych, COVID, wsparcie technologiczne (ICT) w pracy terminologicznej i pracy tłumacza (CAT)

Mass Media on Coronavirus; Or Intermediate Terminology. Implications for Translators and Interpreters

This article postulates the existence of a linguistic, terminological, and communicative phenomenon, which the author describes as intermediate terminology. The adjective “intermediate” refers to one of the functions that this terminology performs: mediating between specialized terminology and media discourse. The proposed definition of intermediate terminology emphasizes the fuzziness and short-lived functioning of the terms so defined. Although a significant part of the article is devoted to defining and explaining the phenomenon of intermediate terminology, an important aim is to draw attention of professional translators and interpreters to the phenomenon. That is why the article concludes with selected recommendations for professional translators and students of translation studies.

Keywords:

terminology, intermediate terminology, terminology work in translation and interpretation, COVID, ICT in terminology work and translation (CAT)

Timothy Snyder

Wierz w prawdę

„Nosorożce krążą po sawannach naszych mózgów” — Timothy Snyder w eseju z cyklu *O tyranii* rozważa potencjalną śmierć prawdy, którą – jak udowodniał niegdyś filolog Victor Klemperer – zabija wrogość wobec zastanej rzeczywistości, zaklinanie tejże, myślenie magiczne oraz wiara pokładana w niewłaściwej osobie – cztery zjawiska stanowiące pożywkę dla systemów odrzucających fakty i konstruujących rzeczywistość alternatywną, jak faszyzm czy totalitaryzm. Za pomocą metafory rodem z satyrycznej sztuki *Nosorożec* Eugène’a Ionesco Snyder zostawia nam jasne ostrzeżenie, które jednocześnie stawia kropkę nad „i” niniejszego tomu: wierz w prawdę. Bo postprawda to przedfaszyzm. [nzyb]

Believe in Truth

“The rhinoceri are roaming through our neurological savannahs” — In this essay from the cycle *On Tyranny* Timothy Snyder ponders upon the potential death of truth, which is slaughtered, as philologist Victor Klemperer earlier aptly illustrated, by hostility toward reality, by renouncing reality, by magical thinking, and by misplaced faith – four types of the breeding-ground for political systems that deliberately refute facts and construe alternate realities, like fascism or totalitarianism. Using a metaphor from Eugène Ionesco’s satirical play „Rhinocéros”, Snyder leaves us with a clear warning which, at the same time, constitutes the final dot for this volume: believe in truth. Because post-truth is pre-fascism. [nzyb]

Słowa kluczowe:

prawda, postprawda, przedfaszyzm, fakty a rzeczywistość, wrogość, zaklinanie rzeczywistości, myślenie magiczne, Klemperer, Ionesco

Keywords:

truth, post-truth, pre-fascism, facts vs reality, hostility, magical thinking, misplaced faith, Klemperer, Ionesco

Zaden
człowiek
nie jest
nielegalny

W SERII *BEYOND LANGUAGE*

— (2018) *Między tekstem a kulturą: Z zagadnień przekładoznawstwa*, red. Aleksandra R. Knapik, Piotr P. Chruszczewski. (Beyond Language 1). San Diego, Æ Academic.

— (2019) *Jamaican Creole Proverbs from the Perspective of Contact Linguistics*, Aleksandra R. Knapik. (Beyond Language 2). San Diego, Æ Academic.

— (2019) *A Cognitive Semantics Approach to Darwin's Theory of Evolution*, Anna Drogosz. (Beyond Language 4). San Diego, Æ Academic.

— (2020) *Diagnosing Dysarthria in Adults: A New Speech Assessment Method for Polish, English and Spanish*, Izabela Gatkowska. (Beyond Language 3). San Diego, Æ Academic.

— (2020) *Mostly Medieval: In Memory of Jacek Fisiak*, red. Hans Sauer, Piotr P. Chruszczewski. (Beyond Language 5). San Diego, Æ Academic.

— (2020) *Feast as a Mirror of Social and Cultural Changes*, red. Bożena Gierek, Wojciech Kosior. (Beyond Language 6). San Diego, Æ Academic.

— (2023/2024) *Między tekstem a kulturą: Z zagadnień interpretacyjnych*, red. Aleksandra R. Knapik, Piotr P. Chruszczewski. (Beyond Language 7). San Diego, Æ Academic.

— (2023) *Kreolingwistyka w zarysie: Językowo-kulturowe mechanizmy przetrwania, rozwoju i dezintegracji*, Aleksandra R. Knapik, Piotr P. Chruszczewski. (Beyond Language 8). San Diego, Æ Academic.